

Saksbehandler: Sindre Eide

Referanser: KR 11/10, KR 22/10, KR 41/10, BM 18/10, KM 04/10 og KM 05/10

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	Dok.ID
12.01.2011	Notat om tekstform i bibeloversettelse og liturgi.doc	58212
17.01.2011	Ordningen bokmål	58348
17.01.2011	Ordninga nynorsk	58371

Gudstjenestereformen - Hovedgudstjenesten

Sammendrag

Høsten 2003 gjorde Kirkerådet vedtak om å igangsette en gudstjenestereform etter at Ungdommens kirkemøte samme år hadde gjort et vedtak med henstilling om fornyelse av høymessen. Allerede i 1990 hadde Kirkemøtet erkjent reformbehovet i en hilsen til menighetene hvor gudstjenesten ble betegnet som "livets fest" og hvor menighetene ble oppmuntret til å fornye gudstjenestelivet. Kirkerådet fulgte opp dette ved å godkjenne en rekke liturgiske forsøkssaker, som mange menigheter tok i bruk. Ønsket om gudstjenestefornyelse hadde altså modnet i kirkelige organer i flere år og nye forsøk var igangsatt i menigheter.

Reform av høymessen ble også drøftet som orienteringssak på Kirkemøtet i 2003 og samtalen viste stor oppslutning om dette. Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) fikk i 2004 oppdraget med å lede arbeidet med reformen og la i 2008 fram et forslag til ny ordning for hovedgudstjenesten i Den norske kirke. Forslaget av 2008 innebar ikke bare en revisjon av de liturgiske tekster og ordninger, men først og fremst en endring i hvordan gudstjenestelivet i menigheten skulle foregå. Denne endringen ble uttrykt i de tre begrepene stedegengjøring, involvering og fleksibilitet. Menighetsrådet skulle også tilføres en betydelig større grad av myndighet til å forme sin egen, lokale gudstjeneste. Samtidig var det et ønske om at den økumeniske tendens som lenge har preget gudstjenestelivet i Den norske kirke, skulle videreføres og forsterkes.

Over 100 menigheter utprøvde forslaget og gav innspill til det liturgiske arbeidet, slik at prosessen i stor grad ble åpen og erfaringsbasert, og i mindre grad preget av større utredningsarbeid. Høsten 2009 skjedde en omfattende høring om forslagene til hovedgudstjeneste og ny dåpsliturgi. Høringssvarene ble bearbeidet bl. a. i samarbeid

med et høringsutvalg og videre i to konsultasjoner med biskopene. Dette gav grunnlag for en rekke endringer av Forslaget (2008) i form av en viss innstramning i antall alternativer på sentrale steder i liturgien, språklige bearbeidinger og nye tekstforslag. Ønsket om i større grad å gjenkjenne en felles liturgi i alle menigheter i Den norske kirke kom også sterkt til uttrykk i høringen. Dessuten ble det grunnleggende gudstjenesteperspektivet sammenfattet i uttrykket "Sammen for Guds ansikt".

Kirkerådet behandlet reviderte forslag til Ordning for hovedgudstjeneste både i mars og i mai 2010. Deretter ble Kirkerådets forslag oversendt Bispemøtet juni 2010 for læremessig behandling. De fleste endringsforslag fra Bispemøtet er innarbeidet i det fremlagte forslag. Etter Bispemøtets behandling ble ordningen behandlet i Kirkerådsmøte i september 2010, der den tekst ble vedtatt som Kirkemøtet behandlet første gang på sitt møte i november 2010.

Saksdokumentene "Ordning for hovedgudstjeneste" BM og NN, i denne saksorienteringen kalt *KM april 2011*, er endret i henhold til KM's vedtak fra denne første gangs behandling, samt oversendte merknader og forslag, i overensstemmelse med prosedyre for behandling av gudstjenestereformen (vedtatt på KM 2010):

"Etter Kirkemøtet oversendes den foreløpige vedtatte hovedgudstjeneste med nattverd (samt dåpsliturgi, tekstrekker og alminnelige bestemmelser) til Kirkerådet som forestår en behandling i samsvar med Regler for saksbehandling av liturgisaker. Kirkerådet har ansvar for å foreta nødvendig bearbeiding og kvalitetssikring av innkomne forslag før saken går til Kirkemøtet for behandling og vedtak 2011." (Prosedyrevedtak, punkt 4)

Saken ble oversendt til Bispemøtet i januar 2011 for læremessig uttalelse og behandles deretter av Kirkerådet i februar 2011, som fremmer saken til Kirkemøtet 2011 til endelig vedtak.

Forslag til vedtak

Kirkerådet vedtar å fremme forslag til ny liturgi for *Ordning for hovedgudstjeneste* for Kirkemøtet 2011.

Innholdsoversikt

I del I av dette dokumentet (*saksorienteringen*) gjengis to kirkemøtekomiteers merknader til andre gangs behandling i plenum på Kirkemøtet 2010, samt kirkemøtets vedtak. (side 3 – 32). I denne delen inngår både komitémerknader og kirkemøtets vedtak til

- A. Ordning for hovedgudstjeneste – *uten nattverdliturgien* (Komité A, side 3-21)
- B. Ordning for hovedgudstjeneste – *kun nattverdliturgien* (Komité B, side 22-32)

I del II av dette dokumentet (*saksfremstillingen*) finnes den nye saksfremstillingen som legges fram for Kirkemøtet 2011. Denne begynner først på side 33.

Det reviderte forslaget til liturgitekst, "Ordning for hovedgudstjeneste" finnes i et eget vedlegg til saken (BM og NN). Som vedlegg til saken følger dessuten et eget "Notat om nye bibeltekstformer i gudstjenestereformens liturgier."

Del I: Saksorientering

A. Merknader fra kirkemøtekomité A og vedtak fra KM 2010

I hovedsak slutter komiteen seg til saksfremlegget og dokumentet "Ordning for Hovedgudstjenesten" (i det følgende kalt Forslaget), men har følgende merknader:

Komiteen understreker viktigheten av å ivareta UKM's anliggende om at hovedgudstjenesten må være fleksibel og ikke for regelstyrt. Reformens hovedanliggende, at dette er en reform som vektlegger samarbeid og eierskap, må på best mulig måte ivaretas i det videre arbeid med gudstjenestereformen.

Komiteen vil understreke viktigheten av Veiledningen som er under utarbeidelse frem til KM 2011.

Komiteen påpeker at det i gudstjenesteordningens forskjellige dokumenter må unngås akademiske uttrykk og fagspråk som er ekskluderende. Språk handler også om makt – og i en gudstjenesteordning hvor det legges stor vekt på involvering, må språket være forståelig. Det er særlig viktig at dette blir fulgt opp i Veiledningen som har menighetsråd, gudstjenesteutvalg og andre gudstjenestemedarbeidere som målgruppe.

Komiteen har i sin behandling hovedsakelig forholdt seg til Forslagets bokmålutgave, med et sideblikk på Nynorskutgaven. De innspill som er i komiteen og de innspill komiteen har mottatt fra andre, videresendes til Kirkerådet med anmodning om et grundig språkarbeid som også inkluderer det teologiske innhold. Forskjeller i meningsinnhold i BM og NN versjonene må unngås.

Innføring av ny ordning

Komiteen slutter seg til forslaget i saksfremstillingen knyttet til innføring. Det vil si at "startskuddet" for ny ordning går 1. søndag i advent 2011. I løpet av 2012 bør alle ha fått

tid til å innføre ny ordning – slik at alle har tatt i bruk den nye ordningen innen 1. søndag i advent 2012. Det må eventuelt søkes biskopen om å få bruke gammel ordning dersom det er aktuelt.

Evaluering

Komiteen ønsker at det legges til rette for erfaringsdeling slik at det kan gjøres justeringer og korrigeringer av den nye ordningen i løpet av 3-6 år, og ber Kirkerådet komme tilbake med forslag om plan for når og hvordan dette skal skje.

Generelle trekk ved hovedgudstjenesten (jfr. Saksfremstillingen s. 12- 20)

Hovedgudstjenesten. (Saksfremstillingen punkt 7, s.12)

Komiteen mener begrepet hovedgudstjeneste ikke er tilstrekkelig avklart med å si at den er "identisk med den forordnede gudstjeneste". Komiteen velger å definere hovedgudstjenesten som menighetens hovedsamling, uten å knytte dette ensidig til betegnelsen forordnet.

Det er viktig at alle typer hovedgudstjenester gis samme status, at menigheten motiveres til å delta både på den fullstendige "høymesse" og den enkleste "familiegudstjeneste".

Eksempel på strukturer i stedet for ferdige ordninger (Saksfremstillingen s.12)

Komiteen understreker at eksemplene på strukturer (Forslaget s. 17) er en oversiktlig og god hjelp for menighetene til å utarbeide sine forskjellige typer hovedgudstjenester.

Hovedgudstjenestens rubrikker (Saksfremstillingen s.13)

Komiteen ser nødvendigheten av en grundig gjennomgang av alle rubrikkene (med rød skrift) i Forslaget. De må være selvforklarende og ikke etterlate tvil om hvilke alternativer som foreligger, hva som ligger fast og hvor det kan gjøres valg i forhold til struktur og tekster mv. Det må foretas en klargjøring og opprydning med hensyn til hva som skal stå i Ordningen og hva som skal stå i Veiledningen.

Rubrikkene om hvor i hovedgudstjenesten det kan være korsang tas ut og legges til Veiledningen.

Språk (jfr. Avsnittet "Samiske språk i hovedgudstjenesten", Saksfremlegget s. 18)

Komiteen er glad for at det åpnes for bruk av samiske språk. Det må også være åpent for bruk av andre språk i noen ledd, hvor det er naturlig.

Videre ber Kirkemøtet om at Kirkerådet tilstreber bruk av inkluderende språk i de ulike delene av hovedgudstjenesten.

Salmer (Saksfremstillingen s. 19)

Komiteen ser det som nødvendig å angi et tall på hvor mange salmer som kan benyttes fra andre egnede kilder. Her må det vises større tillit til den lokale menighets kompetanse.

Derfor bør bestemmelsen være: ”I menighetens hovedgudstjeneste benyttes salmer fra godkjent hovedsalmebok, tilleggssalmebok, Kirkerådets salmedatabase, eller fra andre egnede kilder.”

Et mindretall går inn for ”I menighetens hovedgudstjeneste benyttes som hovedregel salmer fra godkjente salmebøker eller Kirkerådets salmedatabase.

Musikk

Komiteen mener at musikk er en viktig del av hovedgudstjenesten. Intensjonen med stor bredde og sangbarhet i den liturgiske musikken må følges opp – både mht til genre, instrumentbruk, forsangere/kor, inkludering av barn og unge som utøvere mv. I Veiledningen tas det inn at det gis en generell åpning for bruk av kor og musikalske innslag på egnede steder i gudstjenesten.

Hovedgudstjenestens grunnstruktur/ORDO (jfr. Saksfremstillingen s. 10).

Komiteen mener at den fastlagte rekkefølge i grunnstrukturen / ORDO kan fravikes ved særskilte anledninger, f.eks ved at nattverddelen flyttes fram, slik at også barna kan delta i nattverden før de går til sitt eget opplegg.

Det må sendes en begrunnet søknad til biskopen om dette.

Ordning for hovedgudstjenesten

- ledd for ledd (Ordningen s. 4- 16)

I. SAMLING

1. Forberedelse

Informasjonen må ikke bli for ordrik, men må vektlegge det som er nødvendig å informere om til dagens gudstjeneste. Forberedelsen skal gi preg av at vi er på vei inn i gudstjenesten, skape ro og konsentrasjon.

2. Inngangssalme

Komiteen vil tilføye i Veiledningen at ”dersom det er dåp, kan dåpssalmen synges her”.

3. Inngangssord

De to siste linjene i avsluttende rubrikk: Komiteen ønsker å stryke formuleringene: ”tilpasset barn og unge”, samt ”på temagudstjenester”.

Komiteen vedtok å endre rubrikken til: ”Inngangsordene kan ledsages av innslag som angir gudstjenestens særpreget og tema.”

Amen etter Inngangsord: Det kan være vanskelig å få menigheten med på slike korte svar. Derfor foreslår komiteen at Amen etter inngangsord strykes.

Komiteen foreslår at det kan sies ”Kjære menighet” foran det første alternativet til inngangsord (”Nåde være med dere...”)

5. Syndsbekjennelse

I mange kirkers liturgier blir det før syndsbekjennelsen løftet fram hva som er Guds vilje med livet vårt, gjerne i form av det dobbelte kjærlighetsbud. Komiteen ser verdien av dette og foreslår derfor følgende valgfrie innledning til syndsbekjennelse (i forkant av ett av innledningsordene):

”L: Vår Herre Jesus Kristus sier: Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand. Dette er det største og første bud. Men det andre er like stort: Du skal elske din neste som deg selv.”

Komiteen foreslår å stryke formuleringen ”La oss ransake oss selv for Guds ansikt”. Formuleringen legger opp til syndserkjennelse i stedet for syndsbekjennelse. Dette blir særlig tydelig ved bruk av syndsbekjennelse nr. 5, s 23-24, (Salme 139).

Komiteen foreslår ny formulering: ”La oss ransake oss selv for Guds ansikt og bekjenne våre synder.”

Komiteen foreslår å ta ut Salme 139 (nr 5, s 23-24), i og med at denne bønningen ikke kan stå alene som syndsbekjennelse. Også punkt 4 i Modell for lokalt utformet syndsbekjennelse (”Syndsbekjennelsen kan også uttrykkes som ransakelse for Guds ansikt”, jfr. Salme 139) tas av samme grunn ut.

Bønn som kan benyttes etter løftesord (Forslaget s. 25):

Komiteen går inn for å endre siste setning fra ”Hjelp oss å leve i din tilgivelse” til

”Hjelp oss å tro ditt ord om tilgivelse” eller ”Hjelp oss å leve i din nåde”. Det første alternativet er en bønn som svarer på det løftesord som nettopp er sagt. Bønningen er hentet fra innledningsbønningen i Skriftemålgudstjenesten.

Samlingsbønn.

Komiteen ber om at det arbeides videre med utvikling av noen samlingsbønner, spesielt med kirkeårspreg og for spesielle dager i Kirkeåret.

6. Bønnerop/ Kyrie

Komiteen mener at Kyrie har en viktig funksjon som gjenkjennende ledd å kjenne i den verdensvide kirke. Det har også fått ny betydning hos oss etter at vi har fått innvandrere med andre språk- og kulturbakgrunner som gudstjenestedeltakere.

Komiteen mener likevel at det kan være hensiktsmessig å utelate det enkelte ganger og foreslår at det i rubrikken står:

”Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester”, jfr. eksempel på modeller, s. 17 - 18.

På bokmål kan det brukes både ”forbarme” og ”miskunne” NT 2005 bruker ”forbarme” i bokmålsversjonen. Nynorsk har ”miskunna”.

.

Komiteen viser til prøvevoteringen som ga et klart flertall for ”miskunne” og foreslår derfor denne formuleringen.

7. Lovsang/Gloria

Komiteen mener formuleringen ”Som Gud har glede i” er mer forståelig enn ”som har Guds velbehag”/ ”som Gud har hugnad i”. I NT 2005 har både BM og NN formuleringen ”som Gud har glede i”.

Flertallet i komiteen foreslår å endre til ”som Gud har glede i”, både i BM og NN.

8. Dagens bønn

Dagens bønn beholdes som kan-ledd, pkt. 8, med mulighet til å brukes som samlingsbønn, samt at det i rubrikken skrives at dagens bønn kan benyttes som innledning til prekenen.

II. ORDET

Rubrikken ”Menigheten sitter under de to første lesningene” forholder seg til høymessen, hvor alle tre tekster leses. Rubrikken gjelder også for gudstjenester med færre lesninger. Derfor anbefales den endret til:

”Menigheten står under evangelielesningen og sitter under de øvrige lesningene.

12. Evangelium og 13. Preken

Komiteen ønsker mulighet til å innlede prekenen med noen ord og la teksten komme senere i prekenen. Dette er det for så vidt allerede åpnet for i innledende rubrikk som sier at "hele salmen kan synges før lesningen". I rubrikk for høytidsdagene (Forslaget s. 62 f) er nåværende praksis med innledningsord, høytidsvers og deretter lesning av prekentekest, videreført.

Komiteen ber om en omskriving av rubrikkene knyttet til Evangelium og til Preken slik at mulighetene for variasjon tydeliggjøres.

Kunngjøringer

Forslaget legger opp til at Kunngjøringer ikke er plassert som eget ledd, men at den lokale menighet selv bestemmer om og eventuelt hvor i gudstjenesten de ønsker verbale kunngjøringer.

Komiteen ønsker imidlertid å plassere dette som et kan-ledd med eget nummer som første ledd i III. FORBØNN, med følgende rubrikk: "Kunngjøringer kan legges her eller et annet sted i gudstjenesten."

Når de legges her, skal de være korte og peke frem mot forbønnen.

Hva kunngjøringene kan og bør være, konkretiseres i Veiledningen.

Eksempel på bruk av Kunngjøringene er utdeling av fireårsbok og forbønn for fireåringene, vitnesbyrd med videre.

16. Forbønn for kirken og verden

Til rubrikken som angir forbønnens disposisjon (s.10) går komiteen inn for å endre punkt 3 fra "kirken i verden" til "den verdensvide kirke". Dette endres også i de formulerte forbønnene hvor samme uttrykk er benyttet.

Punkt 4 endres til: Vår egen menighet, våre familier og stedet der vi bor.

Et mindretall foreslår å tilføye et nytt punkt 5: "Aktuelle hendelser".

På s. 32, hvor punkt 4 i disposisjonen utdypes, foreslår komiteen å tilføye "bønn for hverandre".

Et mindretall ønsket å ha dette som et eget punkt i disposisjonen.

Rubrikken om avslutning av hvert bønneavsnitt, s. 10: "Hvert bønneavsnitt kan avsluttes med "Gud, vi ber". Komiteen vil i tillegg ta inn alternativet s. 38: "Det ber vi deg om Gud".

Komiteen ønsker ikke å bruke betegnelsen "bønnesvar" og vil erstatte dette med betegnelsen "bønnerop".

Modell 5 (Bønnevandring). Komiteen gir eksempel på en ekstra stasjon, "takkekrukke" i tillegg til "bønnekrukke". Komiteen ber om at dette følges opp i arbeidet med Veiledningen.

Komiteen stiller spørsmål ved om Skriftemål egner seg som egen stasjon i bønnevandring. Dette må vurderes lokalt og reflekteres i Veiledningen.

Komiteen ber om at følgende momenter tas med i det videre arbeidet med de ferdig formulerte forbønnene:

- Mer takk må lyde i forbønnene.
- Flere bønner hvor familien og nære relasjoner er med.
- Bønn for biskopen med i flere av bønnene.

Komiteen ber om at alle bønnene for kongen har samme formulering: "for kongen og hans hus".

Forbønn 3, ledd 2 (s.39):

Komiteen vil endre setningen til "Vi ber om fred for Jerusalem og for alle som knytter sitt håp til denne byen". Komiteen mener denne formuleringen kommuniserer bedre enn det opprinnelige forslag.

Det er en uoverensstemmelse mellom BM og NN i bønnen i ledd 3, s. 38:

BM: "for hjemløse", NN: "for dei heimlause"

Komiteen ønsker at det distanserende "dei" i NN-versjonen må tas ut.

Minnes de døde

Ny overskrift: "Vi minnes de døde og ber for de sørgende."

Komiteen mener at å minnes de døde har to dimensjoner, fellesskap og forbønn. Det angår menighetens fellesskap at noen er døde, og det er naturlig at menigheten ber for de sørgende. Det kan derfor være aktuelt både å knytte dette leddet til kunngjøringene, dersom man har det, eller til forbønnsdelen. Når det legges til forbønnen, må det gå tydelig fram at det følger et bønnerop også etter dette avsnittet.

IV. NATTVERD

Selve nattverdliturgien behandles av komité B. Komiteen begrenser seg til å uttale seg om:

17. Forberedelse av måltidet

Komiteen mener det kan være vanskelig å forstå hvorfor takkeoffer kommer som en del av nattverden. I verste fall kan det oppfattes som at en må betale på forhånd for å kunne ta del i det hellige måltidet.

Flertallet i komiteen går inn for at takkeofferet flyttes fram som eget ledd, til før IV NATTVERD. Rubrikken under ”Salme – menighetens takkeoffer” omredigeres slik at begge plasseringer av takkeofferet er mulige alternativer.

V. SENDELSE

23. Utsendelse

Komiteen foreslår at normalordningen er at liturgen sier utsendelsesordene.

Dette innebærer at ML/L endres til L /ML.

Det første av utsendelsesordene foreslås å ha to svaralternativ:

”L/ML: La oss gå i fred”

enten: ”M: i Jesu Kristi navn. Amen.”

eller: ”M: og tjene Herren med glede.”

24. Postludium

Komiteen vil at det i rubrikkens første setning settes inn et ”kan”: ”Dersom det er utgangsprosesjon, kan menigheten følge etter prosesjonen.”

Under siste rubrikk, leddet ”soknebud med nattverd”, strykes ”med nattverd” i og med at dette ligger i begrepet soknebud.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet har foretatt en førstegangsbehandling av forslag til hovedgudstjeneste og ber om at saken oversendes Kirkerådet sammen med avstemningsresultatene for videre bearbeiding og saksgang i henhold til saksbehandlingsregler for liturgisaker og den prosedyre som Kirkemøtet har vedtatt for gudstjenestereformen.

2. Kirkemøtet vedtar følgende endringer:

2.1 (jfr. Avsnittet "Samiske språk i hovedgudstjenesten", Saksfremlegget s. 18)

Følgende setning legges til: "Det må også være åpent for bruk av andre språk i noen ledd hvor det er naturlig."

2.3 (jfr. Saksfremstillingen s. 10):

Følgende setning legges til: "Den fastlagte rekkefølge i grunnstrukturen / ORDO kan fravikes ved særskilte anledninger. Det må sendes en begrunnet søknad til biskopen om dette."

Ordning for hovedgudstjenesten, ledd for ledd (Ordningen s. 4- 16)

I. SAMLING

2. Inngangssalme

2.4 Det tilføyes i Veiledningen at "dersom det er dåp, kan dåpssalmen synges her".

3. Inngangssord

2.5 "Kjære menighet" kan føyes til foran det første alternativet til inngangssord ("Nåde være med dere...")

2.6 De to siste linjene i avsluttende rubrikk: "tilpasset barn og unge", samt "på temagudstjenester" strykes slik at rubrikken lyder: "Inngangssordene kan ledsages av innslag som angir gudstjenestens særpreg og tema."

2.7 Etter liturgens inngangssord strykes "M: Amen".

5. Syndsbekjennelse

2.8 Valgfri innledning til syndsbekjennelse (i forkant til ett av innledningsordene) legges til:

”L: Vår Herre Jesus Kristus sier: Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand. Dette er det største og første bud. Men det andre er like stort: Du skal elske din neste som deg selv.”

2.9 Formuleringen ”La oss ransake oss selv for Guds ansikt” endres til: ”La oss ransake oss selv for Guds ansikt og bekjenne våre synder.”

2.10 Salme 139 (nr 5, s 23-24), tas ut.

Punkt 4 i Modell for lokalt utformet syndsbekjennelse ”Syndsbekjennelsen kan også uttrykkes som ransakelse for Guds ansikt, jfr. Salme 139” tas ut.

2.11 Bønn som kan benyttes etter løftesord, (Forslaget s. 25):

”Hjelp oss å leve i din tilgivelse” endres til

”Hjelp oss å tro ditt ord om tilgivelse.”

eller ”Hjelp oss å leve i din nåde.”

6. Bønnerop/ Kyrie

2.12 Sist i rubrikken legges det til: ”Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester”

7. Lovsang/Gloria

2.14 Formuleringen ”som har Guds velbehag”/”som Gud har hugnad i” endres til ”som Gud har glede i”.

8. Dagens bønn

2.16 Det tilføyes i rubrikken at dagens bønn kan benyttes som innledning til prekenen. Siste del av siste setning ”først og fremst på høytidsdager” strykes.

II. ORDET

2.17 Rubrikken ”Menigheten sitter under de to første lesningene” endres til:

”Menigheten står under evangelielelesningen og sitter under de øvrige lesningene.”

12. Evangelium og 13. Preken

2.18 Rubrikkene knyttet til Evangelium og til Preken omskrives slik at mulighetene for variasjon tydeliggjøres.

I lovprisningen etter preken føyes det til et ”og” ”..fra evighet og til evighet.”

Kunngjøringer

2.19 Som første ledd i III. FORBØNN, legges Kunngjøringer inn som kan-ledd med eget nummer og med følgende rubrikk: ”Kunngjøringer kan legges her eller et annet sted i gudstjenesten.”

16. Forbønn for kirken og verden

2.20 Rubrikken redigeres og får følgende tilføyning: ”Forbønnen kan utformes lokalt, eller en kan bruke ferdig formulerte bønner. Avsnittet som starter med ”Forbønnen ledes...” settes foran forslag til disposisjon for forbønn.

2.21 I rubrikken som angir forbønnens disposisjon (s.10) endres formuleringen i punkt 3 fra ”kirken i verden” til ”den verdensvide kirke”. Dette endres også i de formulerte forbønnene hvor samme uttrykk er benyttet.

2.22 Punkt 4 i disposisjonen endres til: ”Vår egen menighet, våre familier og stedet der vi bor.”

2.23 Rubrikkens setning ”Se mer utførlig beskrivelse...” endres til: ”Se mer utførlig beskrivelse av temaområdene, modeller for lokalt tilrettelagte forbønner og formulerte forbønner...”

2.24 På s. 32. hvor punkt 4 i disposisjonen utdypes, tilføyes ”bønn for hverandre”.

2.25 I rubrikken om avslutning av hvert bønneavsnitt, s. 10: ”Hvert bønneavsnitt kan avsluttes med ”Gud, vi ber”, tilføyes alternativet: ”Det ber vi deg om Gud”.

2.26 Betegnelsen ”bønnesvar” endres til ”bønnerop”.

2.27 Alle bønner for kongen skal ha samme formulering: ”for kongen og hans hus”.

2.28 Forbønn 3, ledd 2 (s.39), setningen: ”Vi ber om fred for Jerusalem og for alle folk og stammer som knytter sitt håp til denne byen” endres til: ”Vi ber om fred for Jerusalem og for alle som knytter sitt håp til denne byen”.

2.29 Bønnen i ledd 3, s. 38 NN versjonen ”for dei heimlause”: ”dei” tas ut.

Minnes de døde

2.30 Ny overskrift: ”Vi minnes de døde og ber for de sørgende.”

IV. NATTVERD

17. Forberedelse av måltidet

2.31 Takkeofferet flyttes fram som eget ledd, til før IV NATTVERD. Rubrikken under ”Salme – menighetens takkeoffer” omredigeres slik at begge plasseringer av takkeofferet er mulige alternativer.

V. SENDELSE

23. Utsendelse

2.32 Ledelse av utsendelsesordene: ”ML/L endres til L /ML.”

2.33 Det første av utsendelsesordene gis to svaralternativ:

”L: La oss gå i fred”

enten: ”M: i Jesu Kristi navn. Amen.”

eller: ”M: og tjene Herren med glede.”

24. Postludium

2.34 I rubrikkens første setning settes det inn et ”kan”: ”Dersom det er utgangsprosesjon, kan menigheten følge etter prosesjonen.”

2.35 Under siste rubrikk, leddet ”soknebud med nattverd”, strykes ”med nattverd”.

3. Ordning for hovedgudstjenesten trer i kraft fra 1. søndag i advent 2011.

Bestemmelsene gjelder fra 1. søndag i advent 2012.

4. Det legges til rette for erfaringsdeling slik at det kan gjøres justeringer og korrigeringer av den nye ordningen i løpet av 3-6 år. Kirkemøtet ber Kirkerådet komme tilbake med en plan for når og hvordan dette skal skje.

5. Kirkemøtet ber om å få saken tilbake til endelig behandling og vedtak i 2011.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Helene Bjerkestrand
Saksordfører: Inger Kari Søyland

Følgende hadde ordet:

Inger Kari Søyland, Aslag Lajord, Ingeborg Midttømme, Tone Synnøve Øygard Steinkopf, Olav Gading, Helene Bjerkestrand, Andreas Gotliebsen, Ingunn Rinde, Arne Tveit, Hilde Nygaard Ihle, Janne Kristine Dahle Hauger, Anne Bergsrønning Eid, Anne Lise B. Ording, Målfrid Isene, Solveig Fiske, Halvor Nordhaug, Harald Askeland, Egil Morland

Endringsforslag til 2. innstilling

Aslag Lajord:

Stryke punkt 4 i vedtaket. Pkt. 5 blir nytt punkt 4.

Ingeborg Midttømme:

Pkt. 23, underpunkt 2.30: Det er normalordning at medliturgen sier utsendelsesordene.

Olav Gading:

Pkt 2.7: 1. ledd, 3. inngangord:
Kirkerådets forslag med veksling mellom L og M opprettholdes:

Tone Synnøve Øygard Steinkopf:

Stryke setning:
”Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester”.
Sette inn setning:
”Se veiledning, s. 000”

Helene Bjerkestrand:

Til pkt. 16. FORBØNN FOR KIRKEN OG VERDEN:
Nytt pkt. 5 under temaområder:
5. Aktuelle hendelser.

Andreas S. Gotliebsen

Kunngjøringer som eget pkt. mellom 3 x 3 bønneslag og pkt. 23 Utsendelse. Med rubrikk som sier at dersom man har kunngjøringer i gudstjenesten, finner det sted her. Tilbake til komiteen.

Opprettholder komiteens forslag fra første plenum om plassering av et ledd før del 3 –
Forbønn:
”Tittel”

Rubrikk: Dersom det er utdeling av 4-årsbok, presentasjon av konfirmanter eller lignende i gudstjenesten, finner det sted her.

Arne Tveit:

3.Ordning for hovedgudstjenesten trer i kraft fra 1. søndag i advent 2011. Bestemmelsene gjelder fra 1. søndag i advent 2012.

byttes til

3.Ordning for hovedgudstjenesten trer i kraft fra 1. søndag i advent 2011. Bestemmelsene gjelder fra 1. søndag i advent 2013.

Janne Kristine Dahle Hauger:

Nytt alternativ til ”3. inngangsord” i Ordning til hovedgudstjenesten (s. 5).

L: I den treenige Guds navn: Vår Skaper, Frigjører og Livgiver.

M: Amen.

Hilde N. Ihle

Til pkt. 6, underpkt. 2.12:

Beholde ”som har Guds velbehag”.

Hilde N. Ihle

Stryke komiteens forslag, pkt. 2.9.

Stryke komiteens forslag, pkt. 2.10

Ingunn Rinde

Pkt. 6, underpkt. 2.11 i forslaget til vedtak strykes, dvs. opprettholde ”Hjelp oss å leve i din tilgivelse”.

Egil Morland:

(kort stillhet)

M/L: enten: Lær oss å telle ....

eller: Jesus sier: Jeg er oppstandelse....

Barmhjertige Gud, trøst de sørgende.

Ingeborg Midttømme: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering

Tone Synnøve Øygard Steinkopf: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering.

Olav Gading: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering.

Helene Bjerkestrand: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering.

Andreas Gotliebsen: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering.

Ingunn Rinde: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering.

Arne Tveit: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering.

Hilde Nygaard Ihle; Komiteen opprettholder sitt forslag

Janne Kristine Dahle Hauger: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering.

Egil Moland: Gikk til votering

Arne Tveit: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering.

Aslag Lajord: Komiteen opprettholder sitt forslag. Til votering.

Votering

Olav Gading: Falt mot 20 stemmer. Opprettholder forslaget.

Janne Kristine Dahle Hauger: For: 19 stemmer. Mot: 88 stemmer. Opprettholder forslaget.

Hilde N. Ihle:

Stryke komiteens forslag, pkt. 2.9. Falt mot en stemme.

Stryke komiteens forslag, pkt. 2.10. Falt mot en stemme.

Til pkt. 6, underpkt. 2.12: Falt mot 31 stemmer.

Andreas Gotliebsen: Falt mot 10 stemmer.

Helene Bjerkestrand: Fikk flertall med 64 stemmer

Tone Synnøve Øygard Steinkopf: Falt med 36 stemmer. Opprettholder forslaget.

Egil Moland: Ble vedtatt med 81 stemmer.

Ingeborg Midttømme: Falt mot 19 stemmer. Opprettholder forslaget.

Arne Tveit: Falt med 13 stemmer.

Aslag Lajord: Falt med 1 stemme

Ingunn Rinde: 52 mot 55 stemmer. Opprettholder forslaget.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet har foretatt en førstegangsbehandling av forslag til hovedgudstjeneste og ber om at saken oversendes Kirkerådet sammen med avstemningsresultatene for videre bearbeiding og saksgang i henhold til saksbehandlingsregler for liturgisaker og den prosedyre som Kirkemøtet har vedtatt for gudstjenestereformen.

2. Kirkemøtet vedtar følgende endringer:

2.1 (jfr. Avsnittet ”Samiske språk i hovedgudstjenesten”, Saksfremlegget s. 18)

Følgende setning legges til: ”Det må også være åpent for bruk av andre språk i noen ledd hvor det er naturlig.”

2.2 (jfr. Saksfremstillingen s. 10):

Følgende setning legges til: ”Den fastlagte rekkefølge i grunnstrukturen / ORDO kan fravikes ved særskilte anledninger. Det må sendes en begrunnet søknad til biskopen om dette.”

Ordning for hovedgudstjenesten, ledd for ledd (Ordningen s. 4- 16)

I. SAMLING

2. Inngangssalme

2.3 Det tilføyes i Veiledningen at ”dersom det er dåp, kan dåpssalmen synges her”.

3. Inngangssord

2.4 "Kjære menighet" kan føyes til foran det første alternativet til inngangsord ("Nåde være med dere...")

2.5 De to siste linjene i avsluttende rubrikk: "tilpasset barn og unge", samt "på temagudstjenester" strykes slik at rubrikken lyder: "Inngangsordene kan ledsages av innslag som angir gudstjenestens særpreg og tema."

2.6 Etter liturgens inngangsord strykes "M: Amen".

5. Syndsbekjennelse

2.7 Valgfri innledning til syndsbekjennelse (i forkant til ett av innledningsordene) legges til:

"L: Vår Herre Jesus Kristus sier: Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand. Dette er det største og første bud. Men det andre er like stort: Du skal elske din neste som deg selv."

2.8 Formuleringen "La oss ransake oss selv for Guds ansikt" endres til: "La oss ransake oss selv for Guds ansikt og bekjenne våre synder."

2.9 Salme 139 (nr 5, s 23-24), tas ut.

Punkt 4 i Modell for lokalt utformet syndsbekjennelse "Syndsbekjennelsen kan også uttrykkes som ransakelse for Guds ansikt, jfr. Salme 139" tas ut.

2.10 Bønn som kan benyttes etter løftesord, (Forslaget s. 25):

"Hjelp oss å leve i din tilgivelse" endres til

"Hjelp oss å tro ditt ord om tilgivelse."

eller "Hjelp oss å leve i din nåde."

6. Bønnerop/ Kyrie

2.11 Sist i rubrikken legges det til: "Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester"

7. Lovsang/Gloria

2.12 Formuleringen "som har Guds velbehag"/"som Gud har hugnad i" endres til "som Gud har glede i".

8. Dagens bønn

2.13 Det tilføyes i rubrikken at dagens bønn kan benyttes som innledning til prekenen. Siste del av siste setning "først og fremst på høytidsdager" strykes.

II. ORDET

2.14 Rubrikken "Menigheten sitter under de to første lesningene" endres til:
"Menigheten står under evangelielesningen og sitter under de øvrige lesningene."

12. Evangelium og 13. Preken

2.15 Rubrikkene knyttet til Evangelium og til Preken omskrives slik at mulighetene for variasjon tydeliggjøres.

I lovprisningen etter preken føyes det til et "og" "..fra evighet og til evighet."

Kunngjøringer

2.16 Som første ledd i III. FORBØNN, legges Kunngjøringer inn som kan-ledd med eget nummer og med følgende rubrikk: "Kunngjøringer kan legges her eller et annet sted i gudstjenesten."

16. Forbønn for kirken og verden

2.17 Rubrikken redigeres og får følgende tilføyning: "Forbønnen kan utformes lokalt, eller en kan bruke ferdig formulerte bønner. Avsnittet som starter med "Forbønnen ledes..." settes foran forslag til disposisjon for forbønn.

2.18 I rubrikken som angir forbønnens disposisjon (s.10) endres formuleringen i punkt 3 fra "kirken i verden" til "den verdensvide kirke". Dette endres også i de formulerte forbønnene hvor samme uttrykk er benyttet.

2.19 Punkt 4 i disposisjonen endres til: "Vår egen menighet, våre familier og stedet der vi bor."

Det settes inn et nytt punkt i disposisjonen: "5. Aktuelle hendelser."

2.20 Rubrikkens setning "Se mer utførlig beskrivelse..." endres til: "Se mer utførlig beskrivelse av temaområdene, modeller for lokalt tilrettelagte bønner og formulerte bønner..."

2.21 På s. 32. hvor punkt 4 i disposisjonen utdypes, tilføyes "bønn for hverandre".

2.22 I rubrikken om avslutning av hvert bønneavsnitt, s. 10: "Hvert bønneavsnitt kan avsluttes med "Gud, vi ber", tilføyes alternativet: "Det ber vi deg om Gud".

2.23 Betegnelsen "bønnesvar" endres til "bønnerop".

2.24 Alle bønner for kongen skal ha samme formulering: "for kongen og hans hus".

2.25 Forbønn 3, ledd 2 (s.39), setningen: "Vi ber om fred for Jerusalem og for alle folk og stammer som knytter sitt håp til denne byen" endres til: "Vi ber om fred for Jerusalem og for alle som knytter sitt håp til denne byen".

2.26 Bønnen i ledd 3, s. 38 NN versjonen "for dei heimlause": "dei" tas ut.

Minnes de døde

2.27 Ny overskrift: "Vi minnes de døde og ber for de sørgende."

2.28 Siste del av leddet, etter kort stillhet, tilføyes:

ML/L: "Lær oss å telle våre dager, så vi kan få visdom i hjertet. (Sal. 90,12)

eller:

ML/L: "Jesus sier: "Jeg er oppstandelsen og livet. Den som tror på meg, skal leve om han enn dør." (Joh.11.25)

Deretter bes én av disse...

IV. NATTVERD

17. Forberedelse av måltidet

2.29 Takkeofferet flyttes fram som eget ledd, til før IV NATTVERD. Rubrikken under "Salme – menighetens takkeoffer" omredigeres slik at begge plasseringer av takkeofferet er mulige alternativer.

V. SENDELSE

23. Utsendelse

2.30 Ledelse av utsendelsesordene: ”ML/L endres til L /ML.”

2.31 Det første av utsendelsesordene gis to svaralternativ:

”L: La oss gå i fred”

enten: ”M: i Jesu Kristi navn. Amen.”

eller: ”M: og tjene Herren med glede.”

24. Postludium

2.32 I rubrikkens første setning settes det inn et ”kan”: ”Dersom det er utgangsprosesjon, kan menigheten følge etter prosesjonen.”

2.33 Under siste rubrikk, leddet ”soknebud med nattverd”, strykes ”med nattverd”.

3. Ordning for hovedgudstjenesten trer i kraft fra 1. søndag i advent 2011 og skal være innført i alle menighetene innen 1. søndag i advent 2012.

4. Det legges til rette for erfaringsdeling slik at det kan gjøres justeringer og korrigeringer av den nye ordningen i løpet av 3-6 år. Kirkemøtet ber Kirkerådet komme tilbake med en plan for når og hvordan dette skal skje.

5. Kirkemøtet ber om å få saken tilbake til endelig behandling og vedtak i 2011.

B. Merknader fra kirkemøtekomité B og vedtak fra KM 2010

Generelt

Komité B er i hovedsak godt fornøyd med det foreliggende forslaget til ny nattverdliturgi. En har merket seg at tilbakemeldingen i høringsrunden på strukturen og den økumeniske profilen, som i hovedsak er beholdt i det foreliggende forslaget, var positiv. Vi deler denne vurderingen. Komiteen er også glad for at måltidskarakteren har blitt tydeligere enn i gjeldende ordning. På den negative sida opplever komiteen at forslaget er noe ordrikt. Det er derfor behov for forenkling. Videre kan det være grunn til å reflektere over den erfaringen vi har gjort oss om hvor vanskelig det er med begrenset tid til disposisjon, å gjøre endringer i en helhet som det har vært arbeidet mye med over lang tid.

Forslag Hovedgudstjenesten og Alminnelige bestemmelser

Komiteen ga innspill til Ordning for Hovedgudstjenesten og Alminnelige bestemmelser. Et av de tema som ble drøftet, var menighetens tilsvare gjennom hele liturgien. Når menigheten skal svare alene, er dette krevende og kan føre til usikkerhet og svakt eller manglende svar. Dette, med få unntak, endres til A/L. Innspillet ble sendt til komiteen som behandler sak KM 04/10 Hovedgudstjenesten, og det fremmes forslag om endring i selve nattverdliturgien.

Videre drøftet komiteen plasseringen av menighetens takkoffer i forhold til nattverden (s. 11, Ordning for Hovedgudstjenesten). Det eksisterer flere tradisjoner når det gjelder dette. Som et hovedspørsmål drøftet vi om disse to leddene i liturgien kommer for tett på hverandre, men endte ikke opp med noe endringsforslag. Komiteen mener imidlertid at ofringen kan skje i kirkebenkene også utenom høytidsdager.

Komiteen drøftet spørsmålet om syret og usyret brød og bruken av intinksjon. I den forbindelse diskuterte en også bruk av glutenfritt brød (s. 4, Alminnelige bestemmelser). Komiteen sendte forslag til komiteen som behandler sak KM 08/10 Alminnelige bestemmelser om at oblat alltid skal være glutenfri.

Formuleringen i Alminnelige bestemmelser som gjelder barn eller andre som kommer fram til nattverdbordet, og som ikke ønsker å motta nattverd, ble også drøftet. Forslag til forenkling ble oversendt komiteen.

Språk

Komiteen brukte mye tid på å diskutere språk og bruken av begreper som legeme/kropp, kalk/beger og ete/spise. I hovedsak ble to forhold diskutert, det ene knyttet til nærhet til Skriften, det andre knyttet til forhold som gjelder språk og kultur. En konstaterer at det er en spenning mellom behovet for fornyelse av språket og nærhet til Bibelselskapets nyeste oversettelse på den ene side, og behovet for å ivareta tradisjon og poesi i et liturgisk språk på den andre. Komiteen konkluderte imidlertid med å støtte det foreliggende forslaget.

Et annet språklig spørsmål omhandler bruken av ”aust ut” eller ”utrent” i den nynorske utgaven. Komiteen vil hevde at ”utrent” er en bedre variant. Videre ønsker komiteen at formuleringene ”himmelfart” og ”himmelferd” i den nynorske utgaven blir tatt opp til

nærmere vurdering. Det er også behov for å få vurdert foranstilt eiendomspronomen, som for eksempel om "din Son" er et bedre valg enn "Sonen din" (Jf. "din Ande" – "Anden din").

Komiteen konstaterer at det på flere punkter finnes forskjeller i ordvalg og språkføring mellom bokmål og nynorsk som er større enn nødvendig og ønskelig.

De latinske betegnelsene på de ulike delene av liturgien er en del av vår religiøse og kulturelle arv. De fungerer i økumeniske sammenhenger og er i vanlig bruk i musikklivet. Komiteen ønsker derfor at de, som for eksempel Pax og Verba, skal tas inn på alle steder. Når det gjelder sist nevnte Verba må da også den norske betegnelsen "Innstiftelsesordene" tilføyes. Det bør også vurderes om overskriftene på latin kan stå i mindre skrift ved siden av de norske i stedet for i parentes, slik de nå gjør.

Forslag til de enkelte leddene

18. Takksigelse og bønn (s. 11 – 13)

Komiteen støtter forslaget om at Hilsen – Prefasjonsdialog (ss. 11 – 12) skal synges eller fremsies av liturg. Komiteen ber om at dette tas inn i rød rubrikk til hilsen.

Det foreliggende forslaget har to prefasjonsbønner for treenighetstiden. Komiteen ønsker at det skal utarbeides flere forslag for denne perioden i kirkeåret.

Komiteen diskuterte menighetens tilsvare etter nattverdbønn med innstiftelsesordene (s. 12). Det ble stilt spørsmål ved den språklige logikken i dialogen etter utsagnet "Stort er troens mysterium". Komiteen drøftet også alternativene i forhold til samspillet mellom liturg og menighet. I det andre av de tre foreliggende alternativene går komiteen inn for at "Deg" i tilsvaret på "Stort er troens mysterium" endres til "Kristus være ære ... osv." Det ble også stilt spørsmål ved det innholdsmessige i nynorskversjonen "Stort er mysteriet i trua", og en ber om at alternativet "*stort er trusmysteriet*" blir vurdert.

Når det gjelder den følgende valgfrie lovprisningen fant komiteen at det ville være bedre å forenkle det foreliggende forslaget ved at denne strykes. En går da direkte til Fadervår som avslutning på alle nattverdbønnene (s. 12).

Det er viktig at håndhilsing ved fredshilsenen ikke er obligatorisk. Komiteen støtter derfor det foreliggende forslaget på dette punktet (s. 13).

19. Nattverdmåltidet (s.13 – 14)

Bispemøtet har to forskjellige syn på bruken av verbets tid i Agnus Dei (s. 13), der flertallet støtter "bærer verdens synder", mens et mindretall går inn for "bar all verdens synder". Komiteen vil framholde at begge variantene er teologisk holdbare. Komiteen går inn for "Du Guds Lam, som bærer verdens synder".

Forslag til forandring i utdelingsordene der disse erstattes med velsignelse ble drøftet. I en del tilfeller er formuleringen ”å bevare deg fra alt ondt” sjelesørgerisk vanskelig. Komiteen foreslår derfor at ”*fra alt ondt*” strykes.

20. Måltidets avslutning (s. 14 – 15)

En konstaterer at noen av motivene i takkebønnene fra forslaget som ble framlagt i 2008 har gått tapt i det foreliggende forslaget. Noen av disse motivene bør bringes inn igjen, og det fremmes forslag om dette. I tillegg ønsker komiteen at det åpnes for lokalt utformede takkebønner.

Til de særskilte Nattverdbønnene (s. 47 – 51)

Det er positivt at epiklesen har kommet inn i alle nattverdbønnene. I nattverdbønn A er imidlertid bønnen om Åndens komme over menigheten med, men ikke bønnen over elementene. Komiteen ønsker at også denne delen tas inn i Nattverdbønn A og fremmer derfor et forslag om dette (s. 47)

Komiteen velger å fremme et forslag til omskriving av Nattverdbønn B (s. 48). Dette forslaget legger seg noe tettere opp til Hippolyts opprinnelige bønn ved at epiklesen deles, slik at påkallelse av Ånden over menigheten flyttes til etter innstiftelsesordene.

Når det gjelder Nattverdbønn C (s. 49) mener komiteen at det med fordel kan arbeides videre med det foreliggende forslaget. En vil oppfordre Kirkerådet til å gå tilbake til forslaget i prøveliturgien fra 2008 for å vurdere om en del elementer fra dette som nå er gått tapt, kan tas inn igjen. Generelt gjelder dette en mer frelseshistorisk framstilling der også kvinneperspektivet inkluderes. Andre aktuelle tema er skaperverket og verdens nød konkretisert med de fattige og de sultne. I bønnen etter ”Stort er troens mysterium”-delen som komiteen foreslår tas ut av Nattverdbønn D, er det å gjenkjenne Kristus i alle som sulter og tørster et motiv. Vi vil oppfordre til at denne bønnen også vurderes når det arbeides videre med Nattverdbønn C. Videre bør forslaget om tillegget ”Ved hans oppstandelse frigjorde du oss fra dødens makt” etter formuleringen ”og skapte fred” i Nattverdbønn C også tas med i dette arbeidet.

I det foreliggende nynorske forslaget blir formuleringen ”dei heilage gåvene dine” brukt i nattverdbønn C, D og E (s.49 - 52). Komiteen mener at gavene ikke bør betegnes som ”heilage” før innstiftelsesordene. Ordet ”heilag” foreslås derfor fjernet. Dermed vil også nynorsk- og bokmålsutgavene samsvare med hverandre.

Komiteen fremmer forslag om at modale hjelpeverb erstattes med presens i Nattverdbønn C, og i første og andre alternativ i nattverdordning for særlige anledninger. Dette er en språklig forbedring, og vi ber derfor om at de øvrige nattverdbønnene gjennomgås med tanke på dette.

I første alternativ i Nattverdbønn for særlige anledninger ble det diskutert om påkallelse av Ånden over gavene skulle innføres i bønnen. Komiteen fant ikke grunn til å forandre alternativet.

Når det gjelder Nattverdbønnen i Nattverdordning for særlige anledninger gis det, i fjerde kolonne, anledning til å utforme lokal bønn. Flertallet i komiteen fant det nødvendig å sikre sentral nattverdteologi i nattverdbønnen og foreslår derfor at fjerde alternativ strykes. Komiteen foreslår at behovet for lokalt utformet bønn ivaretas ved takkebønnen etter nattverden i alle varianter.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet ber om at saken, med de endringer som det er redegjort for, oversendes Kirkerådet for videre bearbeiding og saksgang i henhold til saksbehandlingsregler for liturgisaker og den prosedyren som Kirkemøtet har vedtatt for gudstjenestereformen. (endringer er markert i kursiv. Der annet ikke er spesifisert gjelder endringene begge målformer):
  - 1.1. Komiteen ber om at det blir innarbeidet latinske betegnelser i henhold til merknaden.
  - 1.2. **s. 11, pkt. 17. Forberedelse av måltidet, Menighetens takkoffer, i rød rubrikk:** Endre "Ofringen kan skje i kirkebenkene eller (på store høytidsdager) ved at man går rundt alteret" til "Ofringen kan skje i kirkebenkene eller ved at man går rundt alteret"
  - 1.3. **s. 11, pkt 17. Forberedelse av måltidet, i rød rubrikk:** Stryke ordene "bæres frem og..."
  - 1.4. **s.11, pkt 18, Ny setning i rød rubrikk til hilsen/prefasjonsdialog:** "Liturgen synger eller sier"
  - 1.5. **s. 12, pkt 18. Takksigelse og bønn, 2. alternativ etter innstiftelsesordene:** Stryke "Deg være ære" og erstatte med "Kristus være ære..."
  - 1.6. **s. 12, pkt 18. Takksigelse og bønn, nynorskversjonen:** Vurdere uttrykket "Stort er mysteriet i trua" innholdsmessig og språklig.
  - 1.7. **s. 12, pkt. 18. Takksigelse og bønn, Nattverdbønnen:** Stryke tilføyesbønnen etter nattverdbønnen.
  - 1.8. **s. 13, pkt. 19. Nattverdmåltidet, Du Guds Lam:** "Du Guds Lam, som bar all verdens synder" erstattes med "Du Guds Lam, som *bærer* verdens synder"
  - 1.9. **s. 14, pkt. 19. Nattverdmåltidet, utdeling, andre alternativ til velsignelse:** Stryke "...*fra alt ondt...*".

- 1.10. **s. 14, pkt 20. Måltidets avslutning, Takkebønn, rød rubrikk:** Tilføy
”Liturgen ber en av disse bønnene eller en lokalt utformet bønn.
- 1.11. **s. 14 – 15, pkt. 20. Måltidets avslutning, Takkebønn:** Erstatte M/L –
 K/L - med A/L der hvor dette brukes.
- 1.12. **s. 15, pkt 20, Måltidets avslutning, Takkebønn:** Tilføy følgende
 takkebønn:
- L: Vi takker deg, visdommens Gud, for ditt måltids dype hemmelighet: At
 brødet vi har brutt er ett, og at din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én
 menneskehet.*
- L/A: Vi ber deg: Hjelp oss å høre det rop du har hørt, å se den nød du har sett,
 og å elske vår neste som oss selv. Amen.*
- 1.13. **s. 46, Prefasjonsbønner:** Det utarbeides flere forslag til
 kirkeårsprefasjoner for Treenighetstiden.
- 1.14. **s. 47, Nattverdbønnene i nynorsk utgave, utdelingsordene:** Erstatte
 ”aust ut” med ”utrent”.
- 1.15. **s. 47, Nattverdbønn A:** Legge til følgende i siste avsnitt i stedet for ”send oss
 din Ånd”: *”Vi ber deg: Send din Ånd over oss og dine gaver så vi i tro kan ta
 imot Jesus Kristus i brødet og vinen.”*
- 1.16. **s. 48, Nattverdbønn B:** Endre Nattverdbønn B til:
 (Innledende lovprisning, ”Hellig, hellig, hellig”, samt første avsnitt i bønnen
 beholdes.)
- Derfor minnes vi hans død og oppstandelse når vi bringer fram for deg disse
 gaver. Vi ber deg: Send din hellige Ånd over dem, så de for oss blir livets brød og
 frelsens kalk.*
- Innstiftelsesord
- ”Stort er troens mysterium...”
- L: La alle som får del i brødet og vinen, forenes til ett. Fyll oss med din hellige
 Ånd og grunnfest oss i sannheten, så vi kan prise deg og leve til din ære.*
- Fadervår
- 1.17. **s.49, Nattverdbønn C**
 Omarbeide nattverdbønn C i tråd med komiteens merknader.

- 1.18. **s.49, Nattverdbønn C**
Fjerne ordet ”dei heilage” i uttrykket ”dei heilage gåvene dine”.
- 1.19. **s. 49, Nattverdbønn C i nynorsk utgave, siste bønn:** Endre ”...ditt herlegdoms rike” til *herlegdomen*.”
- 1.20. **s. 50, Nattverdbønn D:** Endre ”Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi kan gjenkjenne Kristus *i alle som sulter og tørster*. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil *all sorg* og smerte har veket for jubel og lovsang!” til: ”Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi kan gjenkjenne Kristus *når han kommer oss i møte*. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil *savn* og smerte har veket for *evig* jubel og lovsang!”
- 1.21. **s. 52, Nattverdbønn E i nynorsk utgave, i innledende lovprisning:** Endre til: ”Saman med englane og *di kyrkje* i himmelen og på jorda lovprisar vi ditt heilage namn.”
- 1.22. **s. 52, Nattverdbønn E, siste setning i 1. avsnitt etter ”Hellig, hellig, hellig”:** Endre til: ”Gjør oss til ett med hverandre og *med* Jesus Kristus.”
- 1.23. **s. 53, Nattverdordning for særskilte anledninger, Hilsen:** Endre M – K til A
- 1.24. **s. 53, Nattverdordning for særlige anledninger, første spalte, siste setning:** Endre ”Send oss din hellige Ånd, så vi *kan få mot* til å leve ...” til ”Send din Ånd *over oss og dine gaver*, så vi *ved dem får kraft* til å leve ...”
- 1.25. **s. 53, Nattverdordning for særlige anledninger, andre spalte, siste setning:** Endre ”Send din Ånd over oss og *disse* gaver, så de *kan bli* et håpets tegn i våre liv.” til ”Send din Ånd over oss og *dine* gaver, så de *blir* et håpets tegn i våre liv.”
- 1.26. s. 53, **Nattverdordning for særlige anledninger:** Fjern fjerde spalte.
2. Kirkemøtet ber om å få saken tilbake til endelig vedtak i 2011.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Dag Landmark

Saksordfører: Karin-Elin Berg

Følgende hadde ordet:

Karin- Elin Berg, Hilde Nygaard Ihle, Ole Christian Kvarme, Roar P. Strømme, Halvor Nordhaug, Arnstein Bleiktvedt, Harald Hegstad, Solveig Kopperstad Bratseth, Målfrid Isene.

Endringer fra forrige behandling:

Hilde N. Ihle: Ivaretatt. Forslag trukket.
Ingunn Rinde: Tatt inn i vedtak.
Arnstein Bleiktvedt: Til votering.
Roar Petter Strømme: Ivaretatt
Ingeborg Midttømme: Går til votering.
Harald Hegstad: Tatt inn i komiteen
Ivar Jarle Eliassen: Tatt inn av komiteen
Anfinn Skaaheim: Til votering

Endringsforslag til 2. innstilling

Anfin Skaaheim:

Ledd 19 (E), andre avsnitt:

Agnus Dei:

En beholder formuleringen i nåværende liturgi:

”Du Guds lam som bar alle verdens synder”

Arnstein Bleiktvedt:

s. 53 i Ordningen for gudstjenesten:

Nattverdordning for særlige anledninger, fjerde spalte, fjernes **ikke**.

I tillegg legges det til i rettleidingen:

Hvis den nye bønnen blir brukt regelmessig, skal bønnen sendes inn til biskopen for kvalitetssikring.

Hilde N. Ihle:

Til komiteens pkt. 1.20:

- Videreføre ”.. i alle som sulter og tørster”.

1. Geir Ivar Bjerkestrand

I Nattverdliturgi for særskilte anledninger (s. 53 i ”Ordning for hovedgudstjenesten):

Under Hilsen:

Enten:

L: La oss lovprise Gud

M: Takk og ære tilhører Gud i all evighet.

eller

L: La oss lovprise Gud

ML: Gud vil vi takke og ære

M: Gud vil vi takke og ære

2. Geir Ivar Bjerkestrand:

I liturgi for nattverd:

19. Nattverdmåltidet (s. 13).

Under Fredshilsen:

Leddet: ”Liturgen eller en medliturgi kan” ... osv flyttes til veiledningen.

Roar P. Strømme:

Velsigningsord (II) til dei som kjem fram, men ikkje skal motta nattverd:
Herren velsigne deg og vare deg frå det vonde og føre deg til det evige livet.

Ole Christian Kvarme:

Pkt. 1.1 i Forslag til vedtak strykes.

1. Geir Ivar Bjerkestrand: Komiteen tar inn forslaget.
  2. Geir Ivar Bjerkestrand: Ikke tatt inn i komiteens forslag.
- Ole Christian Kvarme: Ikke tatt inn i komiteens forslag. Til votering
Roar Petter Strømme: Komiteen tar inn forslaget
Arnstein Bleiktvedt: Ikke tatt inn i komiteens forslag. Til votering
Anfinn Skaaheim: Ikke tatt inn i komiteens forslag. Til votering
Hilde N. Ihle: Komiteen tar inn forslaget. Opprettholder sitt vedtak. Til votering.

Votering

Skaaheims forslag fikk 40 stemmer og falt mot 59 stemmer. Forslaget opprettholdes
Ihles forslag fikk 12 stemmer og falt. Forslaget opprettholdes.

Kvarmes forslag fikk 26 stemmer og falt mot 83 stemmer. Forslaget opprettholdes
Bleiktvedts forslag fikk 22 stemmer og falt mot 77 stemmer. Opprettholder ikke sitt forslag.

Bjerkestrands 2. forslag fikk 45 stemmer og falt mot 54 stemmer. Forslaget opprettholdes.

99 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet ber om at saken, med de endringer som det er redegjort for, oversendes Kirkerådet for videre bearbeiding og saksgang i henhold til saksbehandlingsregler for liturgisaker og den prosedyren som Kirkemøtet har vedtatt for gudstjenestereformen. (endringer er markert i kursiv. Der annet ikke er spesifisert gjelder endringene begge målformer):
  - 1.1. Komiteen ber om at det blir innarbeidet latinske betegnelser i henhold til merknaden.
  - 1.2. **s. 11, pkt. 17. Forberedelse av måltidet, Menighetens takkoffer, i rød rubrikk:** Endre "Ofringen kan skje i kirkebenkene eller (på store høytidsdager) ved at man går rundt alteret" til "Ofringen kan skje i kirkebenkene eller ved at man går rundt alteret"
  - 1.3. **s. 11, pkt 17. Forberedelse av måltidet, i rød rubrikk:** Stryke ordene "bæres frem og..."

- 1.4. **s.11, pkt 18, Ny setning i rød rubrikk til hilsen/prefasjonsdialog:**
"Liturgen synger eller sier"
- 1.5. **s. 12, pkt 18. Takksigelse og bønn, 2. alternativ etter innstiftelsesordene:**
Stryke "Deg være ære" og erstatte med "Kristus være ære..."
- 1.6. **s. 12, pkt 18. Takksigelse og bønn, nynorskversjonen:**
Vurdere uttrykket "Stort er mysteriet i trua" innholdsmessig og språklig.
- 1.7. **s. 12, pkt. 18. Takksigelse og bønn, Nattverdbønnen:** Stryke tilføylesbønnen etter nattverdbønnen.
- 1.8. **s. 13, pkt. 19. Nattverdmåltidet, Du Guds Lam:** "Du Guds Lam, som bar all verdens synder" erstattes med "Du Guds Lam, som *bærer* verdens synder"
- 1.9. **s. 14, pkt. 19. Nattverdmåltidet, utdeling, andre alternativ til velsignelse:**
Stryke "...*fra alt ondt...*" i andre alternativ. Legge til tredje alternativ: "...bevare deg fra det onde.."
- 1.10. **s. 14, pkt 20. Måltidets avslutning, Takkebønn, rød rubrikk:** Tilføy "Liturgen ber en av disse bønnene eller en lokalt utformet bønn.
- 1.11. **s. 14 – 15, pkt. 20. Måltidets avslutning, Takkebønn:** Erstatte M/L – K/L - med A/L der hvor dette brukes.
- 1.12. **s. 15, pkt 20, Måltidets avslutning, Takkebønn:** Tilføy følgende takkebønn:
- L: Vi takker deg, visdommens Gud, for ditt måltids dype hemmelighet: At brødet vi har brutt er ett, og at din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet.*
- L/A: Vi ber deg: Hjelp oss å høre det rop du har hørt, å se den nød du har sett, og å elske vår neste som oss selv. Amen.*
- 1.13. **s. 46, Prefasjonsbønner:** Det utarbeides flere forslag til kirkeårsprefasjoner for Treenighetstiden.
- 1.14. **s. 47, Nattverdbønnene i nynorsk utgave, utdelingsordene:** Erstatte "aust ut" med "*utrent*".
- 1.15. **s. 47, Nattverdbønn A:** Legge til følgende i siste avsnitt i stedet for "send oss din Ånd": "*Vi ber deg: Send din Ånd over oss og dine gaver så vi i tro kan ta imot Jesus Kristus i brødet og vinen.*"
- 1.16. **s. 48, Nattverdbønn B:** Endre Nattverdbønn B til:

(Innledende lovprisning, ”Hellig, hellig, hellig”, samt første avsnitt i bønnen beholdes.)

Derfor minnes vi hans død og oppstandelse når vi bringer fram for deg disse gaver. Vi ber deg: Send din hellige Ånd over dem, så de for oss blir livets brød og frelsens kalk.

Innstiftelsesord

”Stort er troens mysterium...”

L: La alle som får del i brødet og vinen, forenes til ett. Fyll oss med din hellige Ånd og grunnfest oss i sannheten, så vi kan prise deg og leve til din ære.

Fadervår

1.17. **s.49, Nattverdbønn C**

Omarbeide nattverdbønn C i tråd med komiteens merknader.

1.18. **s.49, Nattverdbønn C**

Fjerne ordet ”dei heilage” i uttrykket ”dei heilage gåvene dine”.

1.19. **s. 49, Nattverdbønn C i nynorsk utgave, siste bønn:** Endre ”...ditt herlegdoms rike” til *herlegdomen*.”

1.20. **s. 50, Nattverdbønn D:** Endre ”Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi kan gjenkjenne Kristus *i alle som sulter og tørster*. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil *all sorg* og smerte har veket for jubel og lovsang!” til: ”Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi kan gjenkjenne Kristus *når han kommer oss i møte*. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil *savn* og smerte har veket for *evig* jubel og lovsang!”

1.21. **s. 52, Nattverdbønn E i nynorsk utgave, i innledende lovprisning:** Endre til: ”Saman med englane og *di kyrkje* i himmelen og på jorda lovprisar vi ditt heilage namn.”

1.22. **s. 52, Nattverdbønn E, siste setning i 1. avsnitt etter ”Hellig, hellig, hellig”:** Endre til: ”Gjør oss til ett med hverandre og *med* Jesus Kristus.”

1.23. **s 53 Nattverdordning for særskilte anledninger, Hilsen:** Endre M – K til A

”og tilføye tilleggsalternativ til Hilsen:

”eller

L: La oss lovprise Gud

ML: Gud vil vi takke og ære

A: Gud vil vi takke og ære”

1.23. s. 53, **Nattverdordning for særlige anledninger, første spalte, siste setning:**
Endre ”Send oss din hellige Ånd, så vi *kan få mot* til å leve ...” til ”Send din
Ånd *over oss og dine gaver*, så vi *ved dem får kraft* til å leve ...”

1.24. s. 53, **Nattverdordning for særlige anledninger, andre spalte, siste setning:**
Endre ”Send din Ånd over oss og *disse* gaver, så de *kan bli* et håpets tegn i våre
liv.” til ”Send din Ånd over oss og *dine* gaver, så de *blir* et håpets tegn i våre
liv.”

1.25. s. 53, **Nattverdordning for særlige anledninger:** Fjern fjerde spalte.

2. Kirkemøtet ber om å få saken tilbake til endelig vedtak i 2011.

Del II: Saksfremstilling

Saksfremstillingen til Kirkemøtet 2011 viser til det vedlagte forslaget til ny Ordning for hovedgudstjeneste. Forslaget er revidert etter Kirkemøtets vedtak under første gangs behandling i november 2010. Både vedtakene vedrørende Hovedgudstjenesten og Nattverd er gjengitt ovenfor i dette dokumentets del I (side 3-32).

I den følgende saksfremstilling belyses hvert punkt på følgende måte:

A. Først vises det *i kursivert skrift og med nummer*) til en merknad eller et vedtak fra KM 2010,

B. Deretter vurderes denne (*Vurdering*),

C. Til slutt bekreftes det om merknaden eller vedtaket er tatt inn i liturgiforslaget til KM 2011. (*Konklusjon*)

Slik gjennomgås, med fortløpende nummerering, ledd for ledd i liturgien.

Saksfremstilling må også ses i sammenheng med de andre liturgisakene som er fremmet for KM til behandling. Disse både utfyller og setter preg på hovedgudstjenesten:

Det gjelder følgende saker:

- Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten
- Alminnelige bestemmelser for dåp
- Ordning for dåp i hovedgudstjenesten
- Tekstboken

Innledning (s. 2 i Ordningen)

1. KM 2010 vedtak HG 2.1: (jfr. Avsnittet "Samiske språk i hovedgudstjenesten", Saksfremlegget s. 18)

Følgende setning legges til: "Det må også være åpent for bruk av andre språk i noen ledd hvor det er naturlig."

Vurdering: I flere menigheter i landet deltar innvandrere fra mange forskjellige land på gudstjenester. Det er naturlig at de noen ganger også i en norsk gudstjeneste kan gjenkjenne tekster på sitt eget språk. Dette anliggendet ble fremmet under behandlingen på Kirkemøtet 2010. Også når gudstjenesten har et særlig internasjonalt fokus, kan det være naturlig å benytte noen tekster på andre språk.

Som en konsekvens av at det åpnes for samiske og andre språk i gudstjenesten, er det naturlig også å ta med sentrale liturgiske tekster på kvensk.

Konklusjon: Følgende setning er satt inn i innledningen til ordning for hovedgudstjenesten: "Også andre språk kan benyttes i noen av gudstjenestenes ledd der hvor dette er aktuelt."

Sentrale liturgiske tekster på kvensk er satt inn sammen med de samiske tekstene.

2. KM 2010 forslag fra O. Gading om å definere "hovedgudstjeneste som "menighetens hovedsamling på søn- og helligdager" (protokollen s. 77) og merknad fra komité A om at "begrepet hovedgudstjeneste ikke er tilstrekkelig avklart med å si at den er "identisk med den forordnede gudstjeneste". Komiteen velger å definere hovedgudstjenesten som menighetens hovedsamling, uten å knytte dette ensidig til betegnelsen forordnet". (protokollen s. 15)

Vurdering: O. Gading's forslag ble fulgt opp av komite E i sin merknad 24, hvor de sier at "begrepet ikke må forstås innskrenkende til bare å gjelde dette" (altså forordnet hovedgudstjeneste), "men at om menigheten vedtar flere hovedgudstjenester, vil dette ikke utløse finansieringsplikt for fellesrådet."

Begrepet "hovedgudstjeneste" kan bli et for svakt begrep teologisk sett og i for stor grad et rent juridisk begrep. En kunne definere det slik:
"Hovedgudstjeneste er menighetens hovedsamling på søn- og helligdag, slik dette er forordnet av biskopen. Også gudstjenester som kommer i tillegg til de forordnede kan betegnes som hovedgudstjeneste."

Dette er en definisjon som har to kriterier, men hvor "menighetens hovedsamling" er det primære - noe som svarer til gudstjenestereformens anliggende om gudstjenestens forankring i lokalmenigheten. Samtidig er det viktig å beholde en kirkejuridisk bestemmelse om biskopens forordningsmyndighet og fellesrådets forpliktelser. Der man velger å holde hovedgudstjenester utover de gudstjenester biskopen forordner, kan en altså snakke om "ikke-forordnede hovedgudstjenester". Samtidig rommer definisjonen også muligheten for at biskopen kan forordne andre gudstjenester enn hovedgudstjenester.

Konklusjon: Følgende setning er satt inn i innledningen til Ordning for hovedgudstjeneste (side 2), til erstatning for første setning i andre avsnitt:

"Hovedgudstjenesten er menighetens hovedsamling på søn- og helligdager, slik dette er forordnet av biskopen."

I Alminnelige bestemmelser er også følgende setning tatt inn: "Også gudstjenester som kommer i tillegg til de forordnede kan betegnes som hovedgudstjeneste".

3. KM 2010 merknad fra komité A med spørsmål om det er nødvendig å videreføre betegnelsen "høymesse": Det er viktig at alle typer hovedgudstjeneste gis samme status, at menigheten motiveres til å delta både på den fullstendige "høymesse" og den enkleste "familiegudstjeneste". (protokollen s. 2).

Vurdering: Om begrepet *høymesse* er det i innledningen til Ordning for hovedgudstjeneste sagt at "Ordningen for høymessen, slik den er gjengitt i sin helhet med ulike alternativer s. 4-16, danner utgangspunkt for alle andre hovedgudstjenester, både når det gjelder struktur, liturgiske tekster og rubrikker." Den er med andre ord Ordning for hovedgudstjeneste i sin helhetlige form.

Betegnelsen ”høymesse” har stått for en gudstjeneste med 3 hoveddeler: Ordet, Forbønnen og Nattverden, og i tillegg en innledende og en avsluttende del. De 5 kjente messeleddene Bønnerop/kyrie, Lovsang/gloria, Trosbekjennelsen/Credo, Hellig/Sanctus og Du Guds lam/Agnus Dei, samt den gamle aronittiske velsignelsen kjennetegner en høymesse og er videreført i ordningen. I Ordets del hører også 3 lesninger med: en gammeltestamentlig tekst, en nytestamentlig lesning og en tekst fra et av de fire evangeliene. Den gjeldende form for høymesse er vist side 17, i venstre kolonne. Her blir det også tydelig at høymessen danner utgangspunkt for alle andre hovedgudstjenester, men at det også finnes andre former for hovedgudstjenester, som ikke betegnes som høymesse.

Konklusjon: Det synes ikke å være nødvendig gi en nærmere definisjon av begrepet *høymesse* enn det som er angitt i ordningen, særlig s 2 og s 17.

4. KM 2010 vedtak 2.2 (jfr. Saksfremlegget s. 10):

Følgende setning legges til: ”Den fastlagte rekkefølge i grunnstrukturen / ORDO kan fravikes ved særskilte anledninger. Det må sendes en begrunnet søknad til biskopen om dette.”

Vurdering: Komité A skriver i merknad at den fastlagte rekkefølge i grunnstrukturen / ORDO kan fravikes ved særskilte anledninger, for eksempel ved at nattverddelen flyttes fram, slik at også barna kan delta i nattverden før de går til sitt eget opplegg.

Konklusjon: KM 2010 vedtak 2.2. er tatt inn i Alminnelige bestemmelser, pkt B 10.

I. Samling

Ledd 2. Inngangssalme

5. KM 2010 vedtak HG 2.3: *Det tilføyes i Veiledningen at ”dersom det er dåp, kan dåpssalmen synges her”.*

Konklusjon: Vedtaket følges opp, som forutsatt, i Veiledningen til hovedgudstjenesten.

Ledd 3. Inngangsort

6. KM 2010 vedtak HG 2.4: *”Kjære menighet” kan føyes til foran det første alternativet til inngangsort (”Nåde være med dere...”)*

Vurdering: Det kan være naturlig å føye dette til også i det andre alternative inngangsortet.

Konklusjon: Dette er føyd inn i forslaget til KM 2011, (ledd 3)

7. Forslag fra Janne K. D. Hauger til nytt alternativt Inngangsord:

”L: I den treenige Guds navn: Vår Skaper, Frigjører og Livgiver.

M: Amen.”

Forslaget fikk 19 stemmer og falt mot 88 stemmer. Forslaget opprettholdes.

Vurdering: I saksfremstillingen til Kirkemøtet (sak 04.1/10, side 18) var grunnene til ikke å ta inn dette inngangsordet, kommentert slik: ”Ett av alternativene til inngangsord i Forslaget er også tatt ut. Det gjelder formuleringen ”I den treenige Guds navn: Vår Skaper, Frigjører og Livgiver”. Disse funksjonelle benevnelsene på den treenig Gud har en ikke funnet tydelige nok, og særlig ikke på dette sted i gudstjenesten, ettersom inngangsordets poeng nettopp er å tydeliggjøre basis for gudstjenesten”. Dette fastholdes.

Konklusjon: Forslaget er ikke tatt inn i ordningen

8. KM 2010 vedtak HG 2.5: De to siste linjene i avsluttende rubrikk: ”tilpasset barn og unge”, samt ”på temagudstjenester” strykes slik at rubrikken lyder: ”Inngangsordene kan ledsages av innslag som angir gudstjenestens særpreg og tema.”

Vurdering: Vedtaket åpner for enda større fleksibilitet på dette punkt.

Konklusjon: Forslaget er tatt inn i forslaget til KM 2011 (ledd 3, s. 5).

9. KM 2010 vedtak HG 2.6: ”Etter liturgens inngangsord strykes ”M: Amen”.

Motforslag fra O. Gading om å beholde M: Amen.

Votering: Forslaget fikk 20 stemmer og falt. Forslaget opprettholdes.

Vurdering: Amen på dette sted i liturgien er i tråd med økumenisk praksis og angir gudstjenestens dialogiske karakter helt fra begynnelsen av. Samtidig kan det innvendes mot dette *amen*, at det kommer så tidlig, og for mange så helt uventet; at de ikke vil klare å delta.

Konklusjon: ”Amen” er tatt ut av forslaget til KM 2011 (ledd 3)

Ledd 5. Syndsbekjennelse

10. KM 2010 vedtak HG 2.7: Valgfri innledning til syndsbekjennelse (i forkant til ett av innledningsordene) legges til:

”L: Vår Herre Jesus Kristus sier: Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand. Dette er det største og første bud. Men det andre er like stort: Du skal elske din neste som deg selv.”

Vurdering: I mange kirkers liturgier blir det før syndsbekjennelsen løftet fram hva som er Guds vilje med livet vårt, gjerne i form av det dobbelte kjærlighetsbud.

Konklusjon: Forslaget er tatt til følge som fakultativt ledd i forslaget til KM 2011 (ledd 5)

11.KM 2010 vedtak HG 2.8: Formuleringen ”La oss ransake oss selv for Guds ansikt” endres til: ”La oss ransake oss selv for Guds ansikt og bekjenne våre synder.”

Vurdering: Det har vært hevdet at formuleringen ”La oss ransake oss selv for Guds ansikt” legger opp til *syndserkjennelse* i stedet for *syndsbekjennelse*. For å ikke skape misforståelse om dette, og for å gi de tre alternativene til innledningsord til syndsbekjennelsen et mer enhetlig preg, anbefales det å ta inn ordene ”og bekjenne våre synder”.

Konklusjon: Ordene ”og bekjenne våre synder” er tatt inn i forslaget til KM 2011 (ledd 5).

12. KM 2010 vedtak HG 2.9: Salme 139 (nr 5, s 23-24), tas ut.

Punkt 4 i Modell for lokalt utformet syndsbekjennelse ”Syndsbekjennelsen kan også uttrykkes som ransakelse for Guds ansikt, jfr. Salme 139” tas ut.

Vurdering: Komité A sin begrunnelse for å ta ut Salme 139, var at denne bønnen er en *syndserkjennelse* som ikke kan stå alene som *syndsbekjennelse*.

I gjeldende gudstjenestebok står Salme 139 oppført som *syndsbekjennelse* i Prekengudstjenesten (jfr. Gudstjenesteboken, del I, s. 162). I Prekengudstjenesten er Salme 139 satt opp som ett av de to alternativene til *syndsbekjennelse* som menigheten kan fremsi, etter at de 10 bud er lest opp. Her defineres Salme 139 altså ikke som noe annet enn *syndsbekjennelse*.

Det kan være ulik forståelse av hva som er forskjellen mellom ”*syndserkjennelse*” og ”*syndsbekjennelse*”? Med *syndserkjennelse* kan forstås at man vedkjenner seg sine synder *overfor seg selv*. En *syndsbekjennelse* går videre, ved at man tillitsfullt vedkjenner seg sine synder *overfor Gud*. Det siste er hovedhensikten med *syndsbekjennelsesleddet* i gudstjenesten. Ut fra en slik definisjon må Salme 139 forstås som ”*syndsbekjennelse*”. Den understreker at selverkjennelse ikke er tilstrekkelig, da kun Gud er den som kjenner oss ”fullt og helt”.

Salme 139 er en kjernetekst i vår liturgiske tradisjon. Her uttrykkes en fullstendig overgivelse til Gud i bønnene ”ransak meg, Gud”, ”prøv meg”, ”se om jeg er på den onde vei” og ”led meg på evighetens vei”. Her sies det at det er bare Gud som vet alt om hvert

enkelt menneske. Det er bare Gud som vet hvor ofte vi feiler og som ransaker oss dypt nok. Og ransakelsen i Salme 139 handler ikke om noe likegyldig, men om intet mindre enn å være på den onde vei eller på evighetens vei.

Dette er et sentralt poeng i en luthersk forståelse av mennesket som synder. Vi har som syndere ikke full erkjennelse om alle våre enkeltsynder, og som syndere er vi mer enn våre enkeltsynder. Artikkel XI i Den Augsburgske bekjennelsen sier det slik:

Om skriftemålet lærer de at den private avløsning bør beholdes i menighetene, men at det ikke er nødvendig å regne opp alle sine overtredelser i skriftemålet, for det er umulig, ifølge salmen (19,13): "Hvem merker hvor ofte han feiler?"

Det anbefales å vurdere på ny om Salme 139 skal tas inn igjen, med følgende vers:

Herre, du ransaker meg og kjenner meg. Om jeg sitter eller står, så vet du det, langt bortefra merker du mine tanker. Om jeg går eller ligger, ser du det, du kjenner alle mine veier. Ja, før jeg har et ord på tungen, vet du det, Herre, fullt og helt. Ransak meg, Gud, og kjenn mitt hjerte, prøv meg og kjenn mine tanker. Se om jeg er på den onde vei og led meg på evighetens vei.

Konklusjon: Ut fra KM 2010 er Salme 139 tatt ut av syndsbekjennelsene i hovedgudstjenesten i forslaget til KM 2011.

13. KM 2010 vedtak HG 2.10: Bønn som kan benyttes etter løftesord, (Forslaget s. 25): "Hjelp oss å leve i din tilgivelse" endres til "Hjelp oss å tro ditt ord om tilgivelse" eller "Hjelp oss å leve i din nåde." Forslag fra I. Rinde: Endringen i 2.10 strykes. Det opprinnelige forslaget beholdes: "Hjelp oss å leve i din tilgivelse" Voting: Forslaget fikk 52 stemmer og falt. Forslaget opprettholdes.

Vurdering: "Hjelp oss å tro ditt ord om tilgivelse" er en bønneformulering som svarer direkte til det nådeordet som nettopp er sagt. Formuleringen er også identisk med tilsvarende formulering i inngangsbønnen til Skriftemålgudstjenesten (jfr. Gudstjenesteboken, del I. s. 260).

Alternativet "Hjelp oss å leve i din nåde" kan kjennes mer naturlig å si enn "Hjelp oss å leve i din tilgivelse": Alle tre alternativene kan fremmes for KM 2011.

Konklusjon: "Ordene "Hjelp oss å leve i din tilgivelse" er endret til "...i din nåde" i forslaget til KM 2011. Følgende to bønnealternativer er tatt inn etter første setning, som er felles: "...tro ditt ord om tilgivelse" og ".. leve i din nåde".

Ledd 6. Bønnerop/ Kyrie

14. KM 2010 vedtak HG 2.11: Sist i rubrikken legges det til: "Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester".

Forslag fra T. S. Øygard Steinkopf om å stryke setningen:

"Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester" og i stedet sette inn: "Se veiledning, s.00."

Votering: For slaget fikk 36 stemmer og falt. Forslaget opprettholdes.

Vurdering: Komité A understreker at kyrie har en viktig funksjon som gjenkjennende ledd i den verdensvide kirke. Likevel kan det være hensiktsmessig å utelate det enkelte ganger. Dette er i tråd med ”eksempel på forenklet gudstjeneste uten nattverd” (se eksemplene på strukturer s. 18) hvor det antydes at kyrie kan utelates på den aller enkleste form av hovedgudstjenesten. Kyrie er heller ikke nevnt blant de leddene som alltid skal være med (se side 19). Men når hovedgudstjenesten feires som høymesse, kan ikke kyrie utelates.

Anledningen til å utelate kyrie bør bare benyttes unntaksvis. Dette bør det skrives om i Veiledningen. Det kan her skrives noe om at kyrieleddet er et viktig gudstjenesteledd også for barn, særlig når bibelfortellinger benyttes til å forklare leddets opprinnelse og innhold.

Konklusjon: Setningen ”Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester” er lagt til i rubrikk i forslaget til KM 2011.

Ledd 7. Lovsang/Gloria

15. KM 2010 vedtak HG 2.12: Formuleringen ”som har Guds velbehag”/”som Gud har hugnad i” endres til ”som Gud har glede i”.

Kommentar: Komité A begrunnet sitt forslag med å endre til ”som Gud har glede i” fordi denne formuleringen er mer forståelig enn ”som har Guds velbehag”.

Endringen er også i samsvar med NT 2005 hvor både BM og NN har formuleringen ”som Gud har glede i” (Luk 2,14).

I NT 2010 har Bibelselskapet gjort strøket ordet ”som” både i BM og NN. Det anbefales at ”som” beholdes i den liturgiske teksten, særlig av musikalske grunner (jfr. Notat om nye bibeltekster i Ordning for hovedgudstjenesten).

Konklusjon: I Lovsang/Gloria er formuleringen ”blant mennesker (som) Gud har glede i” tatt inn i forslaget til KM 2011.

Ledd 8. Dagens bønn

16. KM 2010 vedtak HG 2.13: Det tilføyes i rubrikken at dagens bønn kan benyttes som innledning til prekenen. Siste del av siste setning ”først og fremst på høytidsdager” strykes.

Vurdering: Vedtaket gir større fleksibilitet med hensyn til bruk av dagens bønn, også for menigheter som i sin lokale grunnordning velger å utelate dette ”kan-leddet” som fast ledd i hovedgudstjenesten. For å åpne opp for enda større fleksibilitet med hensyn til bruk av dagens bønn under prekenen, foreslås at ”som innledning til prekenen” endres til ”i forbindelse med prekenen”.

Når det gjelder å bruke dagens bønn som samlingsbønn, vil det ut fra den form for dagens bønner som det er lagt opp til, være lite naturlig å bruke denne på andre dager enn spesielle høytidsdager. Dagens bønn vil være sterkt preget av dagens evangelietekst, og da er det ”først og fremst på høytidsdager”, når hele menigheten på forhånd vet hva som er denne dagens karakter, at dagens bønn vil kunne fungere ”samlende” som en samlingsbønn.

Konklusjon: Muligheten til at dagens bønn kan bes ”i forbindelse med prekenen” er tatt inn i forslaget til KM 2011. Rubrikken om at dagens bønn kan brukes som samlingsbønn ”først og fremst på høytidsdager” beholdes.

Utforming av Dagens bønn til kirkeårets søn- og helligdager er under utarbeidelse, med sikte på å få klar Dagens bønn til 2. rekke til kirkeåret 2011/12. Kirkerådet godkjenner disse som liturgisk forsøkssak etter behandling i NFG.

II. Ordet

17. KM 2010 vedtak HG 2.14: Rubrikken ”Menigheten sitter under de to første lesningene” endres til: ”Menigheten står under evangelielesningen og sitter under de øvrige lesningene.”

Konklusjon: Rubrikken er tatt inn i forslaget til KM 2011.

Ledd 12. Evangelium og 13. Preken

18. KM 2010 vedtak HG 2.15: Rubrikkene knyttet til Evangelium og til Preken omskrives slik at mulighetene for variasjon tydeliggjøres.

Vurdering: Komité A ønsket å tydeliggjøre muligheten til å kunne innlede prekenen med noen ord og la teksten komme senere i prekenen. Denne og de andre mulighetene til fleksibilitet og variasjon på dette stedet i gudstjenesten, vil det bli skrevet om i Veiledningen. Men det er også viktig at rubrikkene til leddene Evangelium og Preken er selvforklarende med hensyn til de forskjellige variasjonsmulighetene.

Konklusjon: Rubrikken er tatt inn i forslaget til KM 2011 og tidligere rubrikk er endret.

19. KM 2010 vedtak HG 2.15: siste del: I lovprisningen etter preken føyes det til et ”og” ”.fra evighet og til evighet.”

Konklusjon: Ordet ”og” er føyd inn i lovprisningen etter prekenen i forslaget til KM 2011.

III. Forbønn

Ledd 16 Kunngjøringer

20. KM 2010 vedtak HG 2.16: *Som første ledd i III. FORBØNN, legges Kunngjøringer inn som kan-ledd med eget nummer og med følgende rubrikk: "Kunngjøringer kan legges her eller et annet sted i gudstjenesten."*

Vurdering: Forslaget til KM 2010 la opp til at Kunngjøringer ikke er plassert som eget ledd, men at den lokale menighet selv bestemmer om og eventuelt hvor i gudstjenesten man ønsker verbale kunngjøringer.

Komité A ønsket imidlertid å plassere dette som et eget kan-ledd med et eget nummer som første ledd under III. Forbønn, med rubrikk som angir at det også er mulig å plassere dette leddet et annet sted.

Når kunngjøringene legges i forkant av forbønnen, bør de være korte og peke frem mot forbønnen. Hva kunngjøringene kan og bør være, vil bli nærmere konkretisert i Veiledningen. Her vil det gis eksempler på bruk av Kunngjøringer ved utdeling av fireårsbok og lignende, samt vitnesbyrd, presentasjon av konfirmanter, presentasjon av nye medarbeidere, omtale av prosjekter osv.

Det bør også tydeliggjøres at man kan velge andre måter å ha kunngjøringer på enn å plassere dem inn som eget ledd i gudstjenesten. Dette vil bli tematisert i Veiledningen, og kan også uttrykkes i rubrikken til det nye ledd 16. Kunngjøringer, ved at det tilføyes i rubrikken: *....., "eller gjøres på andre måter."*

Konklusjon: Nytt ledd 16. *Kunngjøringer* er satt inn i forslaget til KM 2011 med følgende rubrikk: *"Kunngjøringer kan legges her, et annet sted i gudstjenesten, eller gis på annen måte."*

Ledd 17. Forbønn for kirken og verden

21. KM 2010 vedtak HG 2.17: *Rubrikken redigeres og får følgende tilføyelse: "Forbønnen kan utformes lokalt, eller en kan bruke ferdig formulerte bønner. Avsnittet som starter med "Forbønnen ledes..." settes foran forslag til disposisjon for forbønn.*

Vurdering: Forslaget er en klar forbedring av rubrikken. De forskjellige momentene kommer i en mer logisk rekkefølge.

Konklusjon: Rubrikken er endret i tråd med KM-forslaget og satt inn i forslaget til liturgi til KM 2011.

22. KM 2010 vedtak HG 2.18: *I rubrikken som angir forbønnens disposisjon (s.10) endres formuleringen i punkt 3 fra "kirken i verden" til "den verdensvide kirke". Dette endres også i de formulerte forbønnene hvor samme uttrykk er benyttet.*

Konklusjon: Rubrikken er endret i tråd med KM-forslaget og satt inn i forslaget til liturgi til KM 2011.

23. KM 2010 vedtak HG 2.19: Punkt 4 i disposisjonen endres til: "Vår egen menighet, våre familier og stedet der vi bor." Det settes inn et nytt punkt i disposisjonen: "5. Aktuelle hendelser."

Vurdering: I merknadene fra Komite A uttrykkes ønske om flere bønner hvor familien og nære relasjoner er med.

Forslaget om et nytt punkt 5, Aktuelle hendelser, i disposisjonen til forbønnens temaområder kom opprinnelig fra et mindretall i komité A. Forslaget gikk til votering og fikk flertall i Kirkemøtet, med 64 stemmer.

Det er ikke uproblematisk å sette dette opp som et eget punkt i disposisjonen. Alle de fire punktene i disposisjonen legger opp til at aktuelle hendelser nevnes. Det er selve den bærende ide med denne disposisjonens fire temaområder og stikkordene under hvert av dem at det i menighetens lokalt utformede forbønn skal gis plass til bønn for aktuelle hendelser. Ved å sette opp "aktuelle hendelser" som et eget punkt fem kan det skapes usikkerhet med hensyn til hva dette punktet skal inneholde til forskjell fra de aktuelle hendelser som naturlig hører hjemme under de fire første temaområdene.

Det er derfor viktig at det i Veiledningen gis gode råd med hensyn til hvordan aktuelle hendelser kan bes for både under de fire første punktene og når man velger å ha det i et eget bønneavsnitt.

Konklusjon: I KM 2011 punkt 4 i disposisjonen (s.10 og 32) er endret til: "Vår egen menighet, våre familier og stedet der vi bor."

Det er satt inn et nytt punkt 5. Aktuelle hendelser – med følgende rubrikk under Forbønn I, temaområder pkt 5 Aktuelle hendelser.: *Det kan bes for aktuelle hendelser i de temaområder hvor det naturlig hører hjemme, eller det kan bes for dem i et eget avsnitt.*

24. KM 2010 vedtak HG 2.20: Rubrikkens setning "Se mer utførlig beskrivelse..." endres til: "Se mer utførlig beskrivelse av temaområdene, modeller for lokalt tilrettelagte forbønner og formulerte forbønner..."

Konklusjon: Rubrikken er endret i ledd 17 i forslaget til KM 2011.

25. KM 2010 vedtak HG 2.21: På s. 32. hvor punkt 4 i disposisjonen utdypes, tilføyes "bønn for hverandre".

Vurdering: Det er naturlig å se "bønn for hverandre" i sammenheng med bønn for "våre familier og andre nære relasjoner" (satt inn i temaområde 4). For å tydeliggjøre at "hverandre" gjelder de som er sammen på en gudstjeneste, foreslås at anliggendet ivaretas ved formuleringen: "Våre familier, andre nære relasjoner og vi som er sammen på gudstjenesten."

Konklusjon: Følgende kursiverte ord er tatt inn i forslaget til KM 2011, "Våre familier, andre nære relasjoner og vi som er sammen på gudstjenesten.

26. KM 2010 vedtak HG 2.22: I rubrikken om avslutning av hvert bønneavsnitt, s. 10: "Hvert bønneavsnitt kan avsluttes med "Gud, vi ber", tilføyes alternativet: "Det ber vi deg om Gud".

Vurdering: Tilføyelsen er naturlig i og med at begge de alternative bønneavslutningene benyttes i de ferdig formulerte forbønnene.

Konklusjon: Tilføyelsen ovenfor er tatt inn i forslaget til KM 2011.

27. KM 2010 vedtak HG 2.23: Betegnelsen "bønnesvar" endres til "bønnerop".

Vurdering:: Begrepet "bønnesvar" gir assosiasjoner til Guds svar på våre bønner. "Bønnerop" tydeliggjør at det er vi som menighet som henvender oss til Gud. Betegnelsen bønnerop er også benyttet som fast betegnelse på kyrie, ledd 6 i liturgien. Det kunne derfor vurderes om en annen betegnelse var mer dekkende, siden menighetens bønnerop etter de leste bønneavsnittene i forbønnen omfatter ikke bare kyrie, men mange forskjellige slags rop. Et alternativt navn kunne være *forbønnsvar eller menighetssvar*. Det siste kan være å foretrekke.

Konklusjon: "Bønnesvar" er endret til "menighetssvar" i forslaget til KM 2011.

28. KM 2010 vedtak HG 2.24: Alle bønner for kongen skal ha samme formulering: "for kongen og hans hus".

Konklusjon: Dette er tatt inn i forslaget til KM 2011.

29. KM 2010 vedtak HG 2.25: Forbønn 3, ledd 2 (s.39), setningen: "Vi ber om fred for Jerusalem og for alle folk og stammer som knytter sitt håp til denne byen" endres til: "Vi ber om fred for Jerusalem og for alle som knytter sitt håp til denne byen".

Vurdering: Komité A mener denne nye formuleringen kommuniserer bedre. Det kan være uklart hva som ligger i betegnelsen "folk og stammer" i denne sammenheng.

Konklusjon: Dette er tatt inn i forslaget til KM 2011.

30. KM 2010 vedtak HG 2.26: *Bønnen i ledd 3, s. 38 NN versjonen "for dei heimlause": "dei" tas ut.*

Konklusjon: Dette er tatt inn i forslaget til KM 2011.

Minnes de døde

31. KM 2010 vedtak HG 2.27: *Ny overskrift: "Vi minnes de døde og ber for de sørgende."*

Vurdering: Komité A understreker at å minnes de døde har to dimensjoner, fellesskap og forbønn. Det angår menighetens fellesskap at noen er døde, og det er naturlig at menigheten ber for de sørgende. Det kan derfor være aktuelt å knytte dette leddet til kunngjøringene, dersom man har det, eller til forbønnsdelen. Når det legges til forbønnen, må det gå tydelig fram at det følger et menighetssvar også etter dette avsnittet.

Konklusjon: Overskrift endret og menighetssvar markert også etter "Vi minnes de døde og ber for de sørgende" i forslaget til KM 2011.

32. KM 2010 vedtak HG 2.28: *Siste del av leddet, etter kort stillhet, tilføyes: ML/L: "Lær oss å telle våre dager, så vi kan få visdom i hjertet. (Sal. 90,12)*

eller:

ML/L: "Jesus sier: "Jeg er oppstandelsen og livet. Den som tror på meg, skal leve om han enn dør." (Joh11.25)

Deretter bes én av disse, eller en lignende bønn:

Vurdering: Det er naturlig å hente inn også bibelordet fra Joh 21.25. Det er et av alternativene i dagens ordning (jfr. Gudstjenestebok for DNK, del I, s.46).

I forslaget ovenfor angis at "en av disse, eller en annen lignende bønn", bes etter ett av de to bibelordene. I og med at bibelordet (Sal 90,12) i det opprinnelige forslaget var en av de to foreslåtte bønnene, og det nå gjenstår bare ett bønneforslag, endres teksten i liturgiens rubrikk til: "Deretter bes *denne*, eller en lignende bønn."

Konklusjon: Dette er tatt inn i forslaget til KM 2011.

IV. Nattverd

Ledd 19. Forberedelse av måltidet

33. KM 2010 vedtak HG 2.29: *Takkeofferet flyttes fram som eget ledd, til før IV NATTVERD. Rubrikken under "Salme – menighetens takkeoffer" omredigeres slik at begge plasseringer av takkeofferet er mulige alternativer.*

Vurdering: Komité A bemerker at det kan være vanskelig å forstå hvorfor takkeoffer kommer som en del av nattverden. I verste fall kan det oppfattes som at en må betale på forhånd for å kunne ta del i det hellige måltidet.

Ifølge oldkirkelig og økumenisk tankegang er det et poeng å se både frembæring av takkofferet (pengene) og frembæring av brød og vin (naturalia) som takkoffer. De skapelsens gaver vi har mottatt, bæres frem for Gud. Samtidig som vi mottar ikke bare brød og vin, men Jesu legeme og blod, velsignes pengegavene til beste for vår neste og Guds rikes fremme. (Jfr. KM 05.1/10 Saksorientering – nattverdliturgi, s.5). Ut fra en slik tankegang gir det god mening å se en og samme takkebønn for alt som bæres frem.

Men anledningen til å skille frembæringen av takkofferet (pengene) fra frembæringen av uinnvidd brød og vin (naturalia) ble angitt i rubrikkene til ”ledd 17. Forberedelse av måltidet” i forslaget til KM 2010. Denne mulighet ønsket flertallet i komité A å gjøre enda tydeligere ved å foreslå å flytte fram takkeofferet som eget ledd, med rubrikk som tydeliggjør at begge plasseringer er mulige alternativer. KM ga sin tilslutning til dette.

Konklusjon: Takkofferet er flyttet frem som eget ledd 18 i KM 2011. Rubrikkene under dette leddet, samt i ledd 18, Salme - menighetens takkoffer, er omredigert slik at begge plasseringer av takkeofferet er like tydelig angitt.

Den ene av de to eksemplene på bønnen er flyttet frem fra ”Forberedelse av måltidet” til ledd 18. Menighetens takkoffer. I ledd 19 er det i en rubrikk gitt mulighet for at også takkebønnen som er satt inn i ledd 18 kan anvendes som takkebønn i ledd 19.

34. KM vedtak Nattverd 1.1: Komiteen ber om at det blir innarbeidet latinske betegnelser i henhold til merknaden.

Votering: O. C. Kvarmes forslag om å stryke 1.1. Fikk 26 mot 86 stemmer. Forslaget opprettholdes.

Vurdering: I sin merknad på dette punkt uttaler komité B at de latinske betegnelsene på de ulike delene av liturgien er en del av vår religiøse og kulturelle arv. De fungerer i økumeniske sammenhenger og er i vanlig bruk i musikklivet. Komiteen ønsker derfor at de, som for eksempel Pax og Verba, skal tas inn på alle steder. Når det gjelder sist nevnte Verba må da også den norske betegnelsen ”Innstiftelsesordene” tilføyes.

Konklusjon: I tillegg til de latinske betegnelsene som allerede var satt inn i forslaget til KM 2010, er også betegnelsene Pax og Verba satt inn i KM 2011.

35. KM vedtak Nattverd 1.2: s. 11, ledd 17. Forberedelse av måltidet, Menighetens takkoffer, i rød rubrikk: Endre ”Ofringen kan skje i kirkebenkene eller (særlig på store høytidsdager) ved at man går rundt alteret” til ”Ofringen kan skje i kirkebenkene eller ved at man går rundt alteret”

Vurdering: Endringen åpner for større fleksibilitet på dette punkt, ved at det ikke gis føringen med hensyn til når man bør velge ofring i benkene eller rundt alteret.

Konklusjon: Dette er tatt inn i forslaget til KM 2011 i nåværende ledd 19.

36. KM vedtak Nattverd 1.3 s. 11, ledd 17.: Forberedelse av måltidet, i rød rubrikk: Stryke ordene "bæres frem og..."

Vurdering: Det fremgår ikke av merknadene til komité B hvorfor de vil stryke følgende setning: *Brød og vin bæres frem og settes på alteret, dersom det ikke har skjedd ved gudstjenestens begynnelse.* Det kunne oppfattes som om man ønsket å nedtone synliggjøringen av at alterbordet dekkes. Dette var et viktig moment i Forslaget 2008, som fikk god respons i høringen og som dermed ble fulgt opp i forslaget til KM 2010.

Det antas at ønsket om å stryke nevnte setning er et uttrykk for at rubrikkene ikke må bli for detaljerte. Dette er fulgt opp i forslaget til KM 2011 ved at det i rubrikkene kort nevnes at alterbordet dekkes. Hvordan dette kan gjøres vil bli utdypet i Veiledningen.

Konklusjon: Setningen er strøket i ledd 19 og rubrikken er strammet inn og omarbeidet i forslaget til KM 2011.

Ledd 20 Takksigelse og bønn

37. KM vedtak Nattverd 1.24 s.11, ledd 18, Ny setning i rød rubrikk til hilsen/prefasjonsdialog: "Liturgen synger eller sier".

Vurdering: Dette samsvarer med Alm. Bestemmelser, hvor det står at Liturg, og ikke en medliturg som deltar i nattverdbønnen, hilser menigheten med Hilsen/Prefasjonsdialogen, også når Liturg ikke messer.

Konklusjon: Setningen satt inn i ledd 20 i forslaget til KM 2011

38. KM vedtak Nattverd 1.5 s. 12, ledd 18: Takksigelse og bønn, 2. alternativ etter innstiftelsesordene: Stryke "Deg være ære" og erstatte med "Kristus være ære..."

Sitat fra merknad, Komité B: "Komiteen diskuterte menighetens tilsvare etter nattverdbønn med innstiftelsesordene (s. 12). Det ble stilt spørsmål ved den språklige logikken i dialogen etter utsagnet "Stort er troens mysterium". Komiteen drøftet også alternativene i forhold til samspillet mellom liturg og menighet. I det andre av de tre foreliggende alternativene går komiteen inn for at "Deg" i tilsvaret på "Stort er troens mysterium" endres til "Kristus være ære ... osv."

Vurdering: Komiteens forslag *Kristus være ære* var en presisering til det *andre* alternativet til dialogen, altså det alternativet hvor Kristus ikke er nevnt. I det nye forslaget som legges fram til KM 2011, hvor Kristus skal nevnes tre ganger i setningene umiddelbart foran den "valgfrie" setningen: "...være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden", er det unødvendig å gjenta "Kristus" en fjerde gang. Alternativene må da være "*Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden*" eller "*Deg være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.*" I det siste alternativet kan setningen forstås rettet til Faderen eller til Sønnen, mens det første alternativet ("Ham") vil entydig forstås som Kristus.

Komité B tok ikke stilling til hvilket av dialogens tre alternativer som bør foretrekkes. Dette er et sted i liturgien hvor det lett kan skapes usikkerhet dersom det i forskjellige menigheter benyttes forskjellig menighetsrespons etter liturgens "Stort er troens mysterium." Derfor kan de tre alternativene settes sammen til ett – hvor det ikke er tvil om hvordan menigheten skal respondere. Setningen "*Deg/Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden*" kan ivaretas ved at den settes inn som en avsluttende "kan-setning", som enten kan sies av liturgen, eller av liturgen sammen med menigheten (A= alle).

Konklusjon: Dialogen er endret i ledd 20 i forslaget til KM 2011 til følgende tekst:

L: Stort er troens mysterium

A: **Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen.**

Følgende setning kan tilføyes:

A: **Deg være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.**

39. KM vedtak Nattverd 1.6 s. 12: ledd 18. Takksigelse og bønn, nynorskversjonen:
Vurdere uttrykket "Stort er mysteriet i trua" innholdsmessig og språklig.

Vurdering: Det ble i komité B stilt spørsmål ved det innholdsmessige i nynorskversjonen "Stort er mysteriet i trua". En alternativ formulering som ble foreslått, var "Stort er trusmysteriet".

Etter en nynorskpråklig drøftelse av dette, er en kommet fram til at uttrykket "mysteriet i trua" er bedre av flere grunner: Det er mer i samsvar med bokmålsversjonen. Det fastholder en spenning mellom "trua" og "mysteriet", og slår ikke dette sammen til ett, "håndterbart" begrep:

I en konsulentuttalelse er det sagt følgende om alternativene "Stort er trusmysteriet" og "Stort er mysteriet i trua":

Ei løysing er å lage ein kompakt genitiv og seie: "Stort er trusmysteriet".

Det er ei dårleg løysing. Vi får ikkje med ei slik løysing det utstrekke, fleirtydige i formuleringa "troens mysterium." Tvert imot gjev den kompakte formuleringa inntrykk av noko eintydig, fastlagt, nesten konkret, og med assosiasjonar dregne i retning av kriminalmysteriet o. l. Bruk av ei slik formulering er ikkje tilrådeleg. I verste fall kan det bli gjenstand for vitsemakeri.

Ein annan type løysing er å lage konstruksjonar med preposisjonar. Då kan ein få fram utstrekninga som er i formuleringa på bokmål, og få til ulike bindingar mellom "mysterium" og "tru", som f. eks. følgjande:

"Stort er mysteriet i trua".

Her blir uttrykket strekt ut. Abstraksjonen er der. "i" er også eit laust og svevande bindeord. Det er ikkje heilt klarlagt om det er subjektiv eller objektiv genitiv her. Men det dreg mest i retning av mysteriet som eigenskap ved trua, sjølv om "trua" også kan gå på trusinnhaldet, ikkje berre trusevna. Dette draget mot subjektiv genitiv er den svake sida ved denne måten å gjere det på. Det svarar ikkje heilt til uttrykket: Stort er troens mysterium. Men det er heller ikkje så langt unna. Og stadig har uttrykket "stort er mysteriet i trua" i seg det fleirtydige, opne.

Konklusjon: Ei fullt ut ekvivalent formulering på nynorsk av uttrykket "troens mysterium" finst ikkje. Det næraste eg ser vi kan kome til er: Stort er mysteriet i trua.

Heller ikkje det er fullkome eller fullgodt som omsetjing, men nærare enn det trur eg ikkje vi kjem.

Konklusjon: "Stort er mysteriet i trua" beholdes og er videreført i forslaget til KM 2011.

40. Forslag fra P. O. Kjølaas (til Alminnelige bestemmelser: "Fadervår etter formen i Alterboken av 1920 kan brukes når MR har bestemt det")

Vurdering: Den beste måten å ta dette forslaget inn på, er å angi i en rubrikk i liturgiteksten at det også er anledning til å benytte Fadervår fra 1920-liturgien.

Konklusjon: Følgende rubrikk settes inn i forslaget til KM 2011 under den andre Fadervår-teksten: "Det er også anledning til å benytte Fadervår etter 1920-liturgien"

41. Forslag fra Bjerkestrand:

19. Nattverdmåltidet (s. 13). Under Fredshilsen:

Leddets: "Liturgen eller en medliturg kan" ... osv flyttes til veiledningen.

Votering: Forslaget fikk 45 stemmer, og falt. Forslaget opprettholdes.

Vurdering: I sine merknader understreker komité B viktigheten av siste del av fredshilsenen med håndhilsing ikke er obligatorisk. Derfor støtter det fremlagte forslaget til KM 2010 forslaget på dette punktet.

Konklusjon: Teksten til dette i ledd 21 er uendret fra KM 2010 til KM 2011.

42. KM vedtak Nattverd 1.7 s. 12,; ledd 18. Takksigelse og bønn, Nattverdbønnen: Stryke tilføyelsesbønnen etter nattverdbønnen.

Vurdering: Denne "tilføyelsesbønnen" gjelder den valgfrie lovprisningen etter nattverdbønnen, før Fadervår: *L Ved Jesus Kristus og i samfunn med Den hellige ånd, priser vi deg, Gud, nå og til evig tid. M: Amen.*

Komité B begrunner forslaget med å stryke dette kan-leddet med at det vil innebære en forenkling ved at en går direkte fra nattverdbønnen til Fadervår.

Konklusjon: Tilføyelsesbønnen (lovprisningen) er tatt ut i forslaget til KM 2011.

43. KM vedtak Nattverd s. 13, pkt. 19: Nattverdmåltidet, Du Guds Lam: "Du Guds Lam, som bar all verdens synder" erstattes med "Du Guds Lam, som bærer verdens synder"
Forslag fra Skaaheim:

Ledd 19, andre avsnitt. Agnus Dei:

En beholder formuleringen i nåværende liturgi: "Du Guds Lam som bar all verdens synder"

Votering: 59 for bærer. 40 for bar. Skaaheims forslag opprettholdes.

Vurdering: I sin merknad understreker komité B at Bispemøtet har to forskjellige syn på verbets tid i Du Guds lam/Agnus Dei. Flertallet støtter "bærer verdens synder", mens et mindretall går inn for "bar all verdens synder". Komiteen vil framholde at begge variantene er teologisk holdbare. Komiteen går inn for "Du Guds Lam, som bærer verdens synder."

Til videre utdyping av verbets tid i Agnus Dei, se "Gudstjenestereformen – Nattverdliturgi. Hoveddokument til KM 2010." Det vises også til det vedlagte notatet om bibeltekstformer i liturgien.

Konklusjon: "Bar all verdens synder" endres til "bærer verdens synder" i KM 2011.

44. KM vedtak Nattverd 1.9 s. 14, ledd 19. Nattverdmåltidet, utdeling, andre alternativ til velsignelse: Stryke "...fra alt ondt..." i andre alternativ. Legge til tredje alternativ: ... "bevare deg fra det onde.."

Vurdering: Komité B påpeker at formuleringen i det andre alternative til velsignelsesbønn, "bevare deg fra *alt ondt*" kan være sjelesørgerisk vanskelig, og foreslår den strøket. Som et tredje alternativ tas inn: *Herren velsigne deg og bevare deg fra det onde og føre deg til det evige liv.*

Konklusjon: Endringen av "fra alt ondt" til "fra det onde" er tatt i forslaget til KM 2011.

Ledd 22 Måltidets avslutning

45. KM vedtak Nattverd 1.10 s. 14, ledd 20: *Måltidets avslutning, Takkebønn, rød rubrikk: Tilføy ”Liturgen ber en av disse bønnene eller en lokalt utformet bønn.*

Vurdering: Komité B konstaterer i sin merknad at noen av motivene i takkebønnene fra forslaget som ble fremlagt i 2008 har gått tapt i det foreliggende forslaget. Det påpekes at noen av disse motivene bør bringes inn igjen, og det fremmes forslag om dette (jfr. 1.12 nedenfor). I tillegg ønsker komiteen at det åpnes for lokalt utformede takkebønner.

På de steder hvor det åpnes opp for lokalt utformede bønner (jfr. modell for lokalt utformet samlingsbønn, s. 22 og syndbekjennelse s.25) åpnes det både for bruk av lokalet utformede eller bønner hentet fra andre kilder. Det er naturlig at lignende formulering også knyttes til rubrikken om lokalt utformet takkebønn ved måltidets avslutning.

Konklusjon: Følgende rubrikk føyd til i forslaget til KM 2011, under Måltidets avslutning, Takkebønn: ”En av disse, en lokalt utformet eller en annen egnet takkebønn.”

46. KM vedtak Nattverd 1.11 s. 14 – 15, ledd 20: *Måltidets avslutning, Takkebønn: Erstatte M: – med A: der hvor dette brukes.*

Vurdering: Det kan være enklere å få menigheten til å delta i slike korte setninger dersom også liturgen er med, derfor er A (alle, altså menighet og liturgi) bedre enn M (menighet) alene.

Konklusjon: I ledd 22 endres M; til A: i forslaget til KM 2011.

47. KM vedtak Nattverd 1.12 s. 15, ledd 20: *Måltidets avslutning, Takkebønn: Tilføy følgende takkebønn:*

L: Vi takker deg, visdommens Gud, for ditt måltids dype hemmelighet: At brødet vi har brutt er ett, og at din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet.

L/A: Vi ber deg: Hjelp oss å høre det rop du har hørt, å se den nød du har sett, og å elske vår neste som oss selv. Amen.

Vurdering: Tilføyelsen av denne takkebønnen fra det opprinnelige forslaget (2008) er i tråd med komité B’s merknad ovenfor (jfr. 1.10).

Det kan være uheldig å begynne en setning med ”at”. Derfor foreslås en liten endring i bønnens andre setning: *Brødet vi har brutt er ett, og din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet.*

Konklusjon: Denne takkebønnen i ledd 22 endres i forslaget til KM 2011 slik: ”Brødet vi har brutt er ett, og din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet.”

48: KM vedtak Nattverd 1.13 s. 46: Prefasjonsbønner: Det utarbeides flere forslag til kirkeårsprefasjoner for Treenighetstiden.

Vurdering: Komité B uttrykker ønske om flere prefasjonsbønner for treenighetstiden, i tillegg til de to som foreligger. Det er ikke uttrykt ønske om spesielle motiver i disse prefasjonene.

Aktuelle motiver kan være: Etterfølgelse, Guds rike, forvalterskap.

Konklusjon: Følgende kirkeårsspesifikke ledd er tatt inn i 2 prefasjonsbønner for treenighetstiden i forslaget til KM 2011:

1. han som kom til oss med himmelriket
og forkynte det glade budskap,
så syndere får sitte til bords i Guds rike.

2. han som gjorde oss til sine disipler
og ga løftet om å være med oss alle dager
inntil verdens ende.

49: KM vedtak Nattverd 1.14 s. 47: Nattverdbønnene i nynorsk utgave, utdelingsordene: Erstatte "aust ut" med "utrent".

Konklusjon: "Utrent" erstatter "aust ut" i forslaget til KM 2011.

50. KM vedtak Nattverd 1.15 s. 47, Nattverdbønn A: Legge til følgende i siste avsnitt i stedet for "send oss din Ånd": "Vi ber deg: Send din Ånd over oss og dine gaver så vi i tro kan ta imot Jesus Kristus i brødet og vinen."

Vurdering: Komité B bemerker at det er positivt at epiklesen (påkallelse av Ånden) er kommet inn i alle nattverdbønnene. I nattverdbønn A er imidlertid bønnen om Åndens komme over menigheten med, men ikke bønnen over elementene.

Konklusjon: Epiklesen er endret i forslaget til KM 2011 i overensstemmelse med vedtaket.

51. KM vedtak Nattverd 1.16 s. 48, Nattverdbønn B: Endre Nattverdbønn B til:
(Innledende loyprisning, "Hellig, hellig, hellig", samt første avsnitt i bønnen beholdes
Derfor minnes vi hans død og oppstandelse når vi bringer fram for deg disse
gaver. Vi ber deg: Send din hellige Ånd over dem, så de for oss blir livets brød
og frelsens kalk.

Innstiftelsesord

"Stort er troens mysterium..."

L: La alle som får del i brødet og vinen, forenes til ett. Fyll oss med din hellige Ånd og grunnfest oss i sannheten, så vi kan prise deg og leve til din ære.
Fadervår

Vurdering: Komité B begrunner sitt forslag til omskrivelse av Nattverdbønn B med at man vil legge seg noe tettere opp til Hippolyts opprinnelige bønn – ved at epiklesen deles, slik at påkallelse av Ånden over menigheten flyttes til etter innstiftelsesordene.

Konklusjon: Endringen er tatt til følge i forslaget til KM 2011.

52. KM vedtak Nattverd 1.17 s.49, Nattverdbønn C

Omarbeide nattverdbønn C i tråd med komiteens merknader:

Når det gjelder Nattverdbønn C (s. 49) mener komiteen at det med fordel kan arbeides videre med det foreliggende forslaget. En vil oppfordre Kirkerådet til å gå tilbake til forslaget i prøveliturgien fra 2008 for å vurdere om en del elementer fra dette som nå er gått tapt, kan tas inn igjen. Generelt gjelder dette en mer frelseshistorisk framstilling der også kvinneperspektivet inkluderes. Andre aktuelle tema er skaperverket og verdens nød konkretisert med de fattige og de sultne. I bønningen etter "Stort er troens mysterium"-delen som komiteen foreslår tas ut av Nattverdbønn D, er det å gjenkjenne Kristus i alle som sulter og tørster et motiv. Vi vil oppfordre til at denne bønningen også vurderes når det arbeides videre med Nattverdbønn C. Videre bør forslaget om tillegget "Ved hans oppstandelse frigjorde du oss fra dødens makt" etter formuleringen "og skapte fred" i Nattverdbønn C også tas med i dette arbeidet.

Vurdering: Nattverdbønn C er en ny nattverdbønn i forhold til Forslaget 2008. Det er derfor ikke uten videre enkelt å bearbeide den ut fra de foreslåtte elementer fra 2008 versjonen. Men komiteens anliggender er søkt ivaretatt i denne nattverdbønningen med paulinske tekster på følgende måte:

- * Kvinneperspektivet er tatt inn i Nattverdbønn ved setningen "født av en kvinne" (Da tiden var inne, sendte du din Sønn, født av en kvinne, for å kjøpe oss fri...).
- * Det foreslåtte tillegget "Ved hans oppstandelse..." er tatt inn etter formuleringen "forsonte du alt med deg selv", med følgende formulering: "... og ved hans oppstandelse ble døden overvunnet."
- * Tematikken "skaperverket og verdens nød" er ikke tatt inn i nattverdbønn C, men anliggendet er ivaretatt ved at nevnte setning fra nattverdbønn D, "gjenkjenne Kristus i alle som sulter og tørster" er tatt inn i Nattverdbønn A. Skaperverkstematikken er styrket i forslag til ny innledende lovprisning i Nattverdbønn D.

Konklusjon: Omarbeiding av Nattverdbønn C er foretatt i forslaget til KM i overensstemmelse med kommentarene ovenfor.

53. KM vedtak Nattverd 1.18 s.49, Nattverdbønn C:

Fjerne ordet "dei heilage" i uttrykket "dei heilage gåvene dine".

Vurdering: Ved å fjerne ”dei heilage” blir det overensstemmelse mellom NN og BM på dette punkt.

Konklusjon: Ordene ”dei heilage” er fjernet på dette sted i forslaget til KM 2011.

54. *KM vedtak Nattverd 1.19 s. 49, Nattverdbønn C i nynorsk utgave, siste bønn: Endre ”...ditt herlegdoms rike” til herlegdomen.”*

Konklusjon: Endringen er tatt inn i forslaget til KM 2011.

55. *KM vedtak Nattverd 1.20 s. 50, Nattverdbønn D: Endre ”Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi kan gjenkjenne Kristus i alle som sulter og tørster. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil all sorg og smerte har veket for jubel og lovsang!”*

til:

”Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi kan gjenkjenne Kristus når han kommer oss i møte. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil savn og smerte har veket for evig jubel og lovsang!”

Vurdering: Den foreslåtte endringen ”gjenkjenne Kristus når han kommer oss i møte” er ikke tatt inn i KM april 2011. Setningen har en tvetydighet i seg og lar seg ikke uten videre innpasse i denne nattverdbønnen som bygger på Emmausberetningen (Luk 24). Det er uklart om meningen er at Kristus kommer oss i møte på vår vandring her i livet, eller om det er tenkt på at han kommer oss i møte ved livets slutt eller ved sin gjenkomst. I Emmausberetningen dreier det seg om at han møter oss og slår følge med oss på vår vandring. Og når vi knytter dette møtet til uttrykket ”brennende hjerter” er det naturlig å ta utgangspunkt i slik det står beskrevet i Luk 24,32: ”Brant ikke hjertet i oss da han talte til oss på veien og åpnet skriftene for oss.”

Ut fra dette er forslaget i KM 2011: ”Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi i undring og glede tar vare på ditt ord og viser barmhjertighet mot den som lider.” Siste del av setningen er ikke direkte fra Luk 24, men den ivaretar et lukasiansk motiv, sammen med ”undring og glede” (bl.a. Luk 24,41)..

Den opprinnelige innledende lovprisning i nattverdbønn D hadde ikke motiver fra Lukas (verken Luk 24 eller andre steder). Nå er den endret med motiver fra Apg 17. Den ivaretar også ønsket fra Komite B (jfr. merknad til Nattverdbønn C) om i større grad å ivareta skaperverkmotivet.

Konklusjon: Endringer foretatt i Nattverdbønn B i KM april 2011 i overensstemmelse med kommentarene ovenfor. Bønnens siste setning er endret i overensstemmelse med vedtaket.

56. *Votering: Ihles forslag om å beholde "i alle som sulter og tørster". Fikk 12 stemmer og falt. Forslaget opprettholdes.*

Konklusjon: Denne formuleringen er satt inn i Nattverdbønn A i forslaget til KM 2011.

57. *KM vedtak Nattverd 1.21 s. 52:, Nattverdbønn E i nynorsk utgave, i innledende lovprisning: Endre til: "Saman med englane og di kyrkje i himmelen og på jorda lovprisar vi ditt heilage namn."*

Konklusjon: Endringen er tatt inn i forslaget til KM 2011.

58. *KM vedtak Nattverd 1.22 s. 52, Nattverdbønn E, siste setning i 1. avsnitt etter "Hellig, hellig, hellig": Endre til: "Gjør oss til ett med hverandre og med Jesus Kristus."*

Konklusjon: Endringen er tatt inn i forslaget til KM 2011.

59. *KM vedtak Nattverd 1.23 s 53: Nattverdordning for særskilte anledninger, Hilsen: Endre M og K til A og tilføyte tilleggsalternativ til Hilsen:*

"eller

L: La oss lovprise Gud

ML: Gud vil vi takke og ære

A: Gud vil vi takke og ære"

Konklusjon: Endringene er tatt inn i forslaget til KM 2011.

60. *KM vedtak Nattverd 1.23 s. 53: Nattverdordning for særlige anledninger, første spalte, siste setning: Endre "Send oss din hellige Ånd, så vi kan få mot til å leve ..." til "Send din Ånd over oss og dine gaver, så vi ved den får kraft til å leve ..."*

Konklusjon: Endringene er tatt inn i forslaget til KM 2011, med den endring at ordene "ved den" er tatt ut.

61. *KM vedtak Nattverd 1.24 s. 53, Nattverdordning for særlige anledninger, andre spalte, siste setning: Endre "Send din Ånd over oss og disse gaver, så de kan bli et håpets tegn i våre liv." til "Send din Ånd over oss og dine gaver, så de blir et håpets tegn i våre liv."*

Konklusjon: Endringene er tatt inn i forslaget til KM 2011.

62. KM vedtak Nattverd 1.25 s. 53, Nattverdordning for særlige anledninger: Fjern fjerde spalte.

Vurdering: Flertallet i komité B ønsker å sikre sentral nattverdteologi i nattverdbønnene og foreslår derfor å fjerne fjerde kolonne (s.53), med mulighet til lokalt utformet nattverdbønn. I stedet foreslår komiteen at behovet for lokalt utformet bønn ivaretas ved takkebønnen etter nattverden, i alle varianter (se ovenfor til vedtak 1.10).

Konklusjon: Muligheten til lokalt utformet nattverdbønn (fjerde spalte) er fjernet i Nattverdordning for særlige anledninger

V. Sendelse

Ledd 24 Velsignelsen

63. *Konklusjon:* Siste ledd i den aronittiske velsignelsen er endret fra "løfte sitt åsyn på deg" til "løfte sitt ansikt mot deg" – i tråd med den nye bibeloversettelsen. Det vises her til det vedlagte notatet om tekstformer i bibeloversettelse og liturgi.

Ledd 25. Utsendelse

64. KM vedtak HG 2.30: *Ledelse av utsendelsesordene: "ML/L endres til L/ML."*

Kommentar: Komité A foreslår ved denne endringen å markere at det er normalordningen at liturgen sier utsendelsesordet.

Konklusjon: Endringen er tatt inn i forslaget til KM 2011.

65. *Forslag fra I. Midtømme:*

*Underpunkt til 2.30 "Det er normalordning at medliturgen sier utsendelsesordene."
Forslaget fikk 19 stemmer og falt. Forslaget opprettholdes.*

Konklusjon: Endringen er ikke tatt inn i forslaget til KM 2011.

66. KM vedtak HG 2.31: *Det første av utsendelsesordene gis to svaralternativ:*

"L: La oss gå i fred"

enten: "M: i Jesu Kristi navn. Amen."

eller: "M: og tjene Herren med glede."

Konklusjon: Endringen er ikke tatt inn i forslaget til KM 2011.

Ledd 26. Postludium

67. KM vedtak HG 2.32 I rubrikkens første setning settes det inn et "kan": "Dersom det er utgangsprosesjon, kan menigheten følge etter prosesjonen."

Konklusjon: Endringen er ikke tatt inn i forslaget til KM 2011.

68. KM vedtak HG 2.33: Under siste rubrikk, leddet "soknebud med nattverd", strykes "med nattverd", da dette allerede ligger i ordet "soknebud"..

Konklusjon: Endringen er ikke tatt inn i forslaget til KM 2011.

Oppfølging av komitémerknadene i protokollene fra KM 2010 (komité A og B)

69. Merknad fra komité A angående Samlingsbønn:

"Komiteen ber om at det arbeides videre med utvikling av noen samlingsbønner, spesielt med kirkeårspreg og for spesielle dager i Kirkeåret."

Konklusjon: Sekretariatet har igangsatt et arbeid med samlingsbønner med kirkeårspreg, som komité A etterlyste i tråd med Bispemøtets bestilling. Dette arbeidet følger en noe annen saksgang gjennom Nemnd for gudstjenesteliv og kommer tilbake til Kirkemøtet i vår eller på et senere tidspunkt, eventuelt som liturgisk forsøksordning.

70: Merknad fra Komité A: Mer takk må lyde i forbønnene.

Konklusjon: Dette er fulgt opp i bearbeidelsen av forbønnene, slik de nå foreligger i KM april 2011. Se innledningen til Forbønn 2 og Forbønn 3

71. Merknad fra Komité A om behov for gjennomgang av alle rubrikkene.

Rubrikkene må være selvforklarende. Det er nødvendig med en opprydning med hensyn til hva som skal stå i Ordningen og hva som skal stå i Veiledningen.

Vurdering: Den opprydning i rubrikkene som komité A ber om er foretatt i forslaget til KM 2011. Rubrikkene er strammet inn både språklig og innholdsmessig. Alle rubrikker som angir steder for hvor noe kan skje, er tatt ut. Dette vil bli beskrevet i Veiledningen. Anvisninger med hensyn til hvor det kan være innslag med kor og lignende er tatt ut. Dette vil bli omtalt i Veiledningen.

Alle henvisninger "Se Veiledning, s. 000" er tatt ut. Det er satt inn et avsnitt i Innledningen, s. 2, som sier hva Veiledningen omhandler med hensyn til gudstjenesten som helhet, dens hoveddeler og enkelte ledd.

72. Merknad om NYNORSK i begge komiteer (A og B):

* Forskjell i meningsinnhold i BM og NN må unngås. (A)

* Konkrete forslag:

- ”Stort er mysteriet i trua”. Vurdere ”stort er trusmysteriet”
- til NN: ”himmelfart” og ”himmelferd” i NN til ny vurdering
- ”utrent” er bedre enn ”aust ut”.
- vurdere de foranstilte eiendomspronomen, - for eksempel om ”din Son” er bedre enn ”Sonen din” (din Ande – Anden din).
- Fjerne ”heilag” i dei heilage gåvene (Nattverdbønn C,D,E)

Vurdering: I arbeidet med Ordning for hovedgudstjenesten er det et hovedmål, så langt det er mulig, å unngå meningsforskjell mellom BM og NN.

I tillegg til de enkeltforslagene som er nevnt ovenfor er det kommet mange forslag til Nynorskversjonen, også fra enkeltmedlemmer på Kirkemøtet. Alle disse er tatt med til vurdering i arbeidet med forslaget til KM 2011 (NN). Denne følger samme retningslinjer med hensyn til språkformer som Bibelselskapet har fulgt i arbeidet med den bibeloversettelsen.

Konklusjon: Merknadene om nynorsk er vurdert i forslaget til KM 2011.

73. Fra merknad i komité B

”Komiteen brukte mye tid på å diskutere språk og bruken av begreper som legeme/kropp, kalk/beger og ete/spise. I hovedsak ble to forhold diskutert, det ene knyttet til nærhet til Skriften, det andre knyttet til forhold som gjelder språk og kultur. En konstaterer at det er en spenning mellom behovet for fornyelse av språket og nærhet til Bibelselskapets nyeste oversettelse på den ene side, og behovet for å ivareta tradisjon og poesi i et liturgisk språk på den andre. Komiteen konkluderte imidlertid med å støtte det foreliggende forslaget.”

Vurdering: Det har vært en målsetting i gudstjenestereformen å ha størst mulig samsvar mellom bibelspråk og liturgisk språk.

I arbeidet med de liturgiske tekstene som helt eller delvis tar utgangspunkt i bibeltekster har gudstjenestereformen forholdt seg til NT 2005 og hatt løpende kontakt med Bibelselskapet og deres arbeid med ny oversettelse både av GT og NT.

Bibelselskapet fullførte sitt oversettelsesarbeid i desember 2010 – og alle bibeltekster i Ordning for hovedgudstjenesten er gjennomgått med sikte på mest mulig overensstemmelse mellom Bibelen og liturgien.

Konklusjon: Det vises til et eget dokument om dette.

74 Gjenstående / Videre oppfølging

Flere av merknadene fra komiteene (A og B) tas med i det videre til arbeidet, særlig med Veiledningen:

- Ivareta anliggendet fra Ungdommens kirkemøte: Hovedgudstjenesten må være fleksibel – ikke regelstyrt. Samarbeid og eierskap må ivaretas.
- Musikk. Viktig med stor bredde – genre, instrumentbruk, forsangere, inkludering av barn og unge som utøvere. Det må gis generell åpning for bruk av kor og musikalske innslag på egnede steder i gudstjenesten.
- Momenter under Forbønn/ Bønnevandring: ”takkekrukke” i tillegg til ”bønnekrukke”. Må følges opp i Veiledningen.
- Skriftemål – egner det seg som egen stasjon i bønnevandring? Vurderes lokalt og reflekteres i Veiledningen.
- Gudstjenestereformens dokumenter: Unngå akademisk uttrykk og fagspråk som ekskluderer. Dette er særlig viktig i Veiledningen som har menighetsråd, gudstjenesteutvalg og andre gudstjenestemedarbeidere som målgruppe.
- Kunngjøring. Det må gis god veiledning om hva kunngjøringene er og kan være.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Det vises her til et eget dokument om saken, som legges fram for KR i marsmøtet.